INTERNATIONAL JOURNAL OF LAW: "LAW AND WORLD"
Septemper 2021 (№19). Volume 7; Issue 4; Page No. 55-91
https://doi.org/10.36475/7.4.3
www.lawandworld.ge
ISSN: 2346-7916 (Print); ISSN: 2587-5043 (Online)

LAW AND ECONOMICS, OR PUNCTUM ARCHIMEDIS IN ENVIRONMENTAL LAW

Iviko Khavtasi
Iv. Javakhishvili Tbilisi State University, 4th year undergraduate student

ABSTRACT

This article examines the autonomous field of Law and Economics, indicates the importance of integrating the economical methodology in the process of comprehensively understanding the normative order and laments over the undesirable shortage of interdisciplinary education and academic dialogue regarding Law and Economics in Georgia. Moreover, this paper deliberates on the relevance of the Coase theorem for lawyers and policy-makers, displays the specific recommendations of its application in jurisprudence, including elucidating property rights, maximizing economic productivity and minimizing transaction costs. The following article discusses attempts and shortcomings to harmonize a decentralized market solution in environmental law and demonstrates regarding the example of the EU emission trading system that the method of Law and Economics can be used not only for a thorough analysis of the existing model but also as a pragmatic instrument for defining a normative program.

KEYWORDS: Law and Economics, Coase Theorem, Environmental Law, Cap and Trade

"For the rational study of law, the black-letter man may be the man of the present, but the man of the future is the man of statistics and the master of economics."[1]

INTRODUCTION

In the modern commonwealth, the moral consensus is replaced in many respects by the idea of a free market, while the architecture of social association between individuals is framed through the medium of the economic demand and supply.[2] Under these circumstances, the field of law and economics – which merges jurisprudence and social science of economics – has become the most influential interdisciplinary methodology in the United States[3] and Western Europe since the 1960s, although it has still not managed to consolidate with the Georgian academia.

Formally speaking, for lawyers, economics remains an esoteric field that seeks to explain macro and microeconomic phenomena with diagrams and formulas, though more substantially, it is repugnant

1 Holmes, O.W., 1897. Path of the Law, Boston Law School Magazine 1 (4), p. 11.
2 Golecki, M., 2008. The Coase Theorem and Philosophical Foundations of Law and Economics, 2 Masaryk U. J.L. & Tech. 209, pp. 213-214, See note Fukuyama F.,1989, The End of History, The National Interest 6, p. 8.
3 Kronman, T. A., 1993. The Lost Lawyer: Failing Ideals of the Legal Profession, p. 166.

for most lawyers to think that the eclectic social system of law and order can be based on the precision of the economic efficiency, as they are well aware of an attempt by a foreign discipline to occupy an autonomous field of jurisprudence.[4] The economic analysis of law remains for many a symbol of calculative indifference, while the economic and sociological immediate or side effects of normative acts are neglected.[5]

Jurisprudence, like the science of economics, has its unequivocal linguistics. The study of each of these fields largely involves the process of converging with the language and phenomena characteristic to the field, which further determines the rule of thinking and standards of methodology.[6] Therefore, the autonomous field of law and economics turns out to be bilingual, thus formal education becomes critical in the process of rapprochement. It is lamentable that the faculties of law and economics in Georgia do not offer interdisciplinary education to students in line with modern challenges. To the extent that practicing or academic lawyers have extensive connection with financial institutions in conjunction with forming the framework of regulations within the legislative process, on the one hand, it is unfortunate, and on the other hand, it is alarming to have a livid and hermetic attitude towards the field of law and economics in the circles of Georgian lawyers or economists.

Prior to the theoretical development of law and economics in the United States, distinguished judges of the common law system, such as Oliver Holmes, Henry Friendly, Benjamin Cardozo, and Learned Hand, had already used the methodology typical to the economic thinking in their judicial practice,[7] one could argue that practice preceded academia. In Georgia, therein, scholars should bear the struggle of Sisyphus.

INTERDISCIPLINARY FIELD OF LAW AND ECONOMICS

Economics is a relatively young sphere of study, but since the middle of the 20th century it has had the greatest authority among the social sciences, which is why it is often called the Queen of the social sciences, however, it is blamed for a kind of imperialism[8] which implies the tendency of active dissemination of economic analysis into such classically non-market areas as religion, culture, law, family, etc. The reason for this augmentation is what distinguishes the discipline of economics from other social sciences – a flexible approach, a methodology[9] that seeks to apprehend primary and secondary outcomes; Examine the consequences, including side effects, not only in the short term but, most importantly, in the long run.[10] Also, the methodology of economics is made more alluring by the fact that it is not only a means of a reasonable understanding of the direct predominance or biting effects of the normative system but also offers policymakers a normative program for reforming legal fields and institutions.[11]

The genesis of the autonomous field of law and economics dates back to the 1960s; It was from this time that various authors began to bring the scienc-

4 Posner, R., 1975. The Economic Approach to Law, 53 Texas Law Review 758, p. 764.

5 Interestingly, from January 1, 2020, amendments to the Organic Law of Georgia on Normative Acts came into force and it became mandatory to attach a regulatory impact assessment to the draft acts, but in order for this reform not to become mere formal yarn, it is decisive to promote a stable academic analysis in this area, including a broad and narrow sectoral or methodological analysis, which this article seeks to address, see How Regulatory Impact Assessments can Include Sustainable Development Goals, Ministry of Justice of Georgia, 2019, p. 5; See also Organic Law of Georgia on Normative Acts, Article 171, ნორმატიული აქტების შესახებ | სსიპ „საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე“ (matsne.gov.ge) [Last seen 06/03/2021]

6 Sage-Fuller, B., Lippe, F. P., Conaill, O. S., 2013. Law and Language (s) at the Heart of the European Project: Educating Different Kinds of Lawyers, Law and Language, Edited by Freeman M., Smith F., p. 500.

7 The Economic methodology has helped to establish law as a field of the scientifically verifiable research field, and since economics inter alia is a theory of choice, it becomes a generator/apparatus of finding an optimal policy for judges and legislators, see, Cooter R., Ulen T., 1997. Law and Economics, Massachusetts: Addison Wesley, 3.

8 Boulding, E. K., 1969. Economics as a Moral Science, American Economic Review, 59 (1), p. 8; See also Lazear P. E., 2000. Economic Imperialism, Quarterly Journal of Economics, 115 (1), pp. 99-146.

9 Becker, G. S., 1976. The Economic Approach to Human Behavior, University of Chicago Press, p. 5.

10 Hazlitt, H., 1978. Economics in One Lesson, Crown Publishers, Inc., p. 191.

11 Guerra-Pujol, F. E., 2012. Modelling the Coase Theorem, 5 Eur. J. Legal Stud. 179, p. 181, see in Medema G. S., 1999. Legal Fiction: The Place of the Coase Theorem in Law and Economics, 15 Economics & Philosophy, p. 209.

es of economics and law closer together, including, apply economic methodology not only in commercial and antitrust law, but also widely in other fields; That was, on the one hand, positive analysis, or factual reevaluation, and on the other hand, attempt to define normative, or optimal reforms. The convergence of economics and jurisprudence can be explained by the fact that judges needed the pragmatic usage of other disciplines and classically meta-legal instruments in the face of hard cases,[12] hence law lost its status of autonomous discipline and became interdisciplinary in the face of these complex casuistic challenges.[13] This judicial trend has, over time, become the professional strategy for the entire Guild of Lawyers.[14]

One of the main social functions of the normative order should be to stimulate economic productivity growth.[15] Economics is important for the field of law insofar as it helps to better understand the consequences of the system, while for economics law is a medium for analyzing the foundations of the market.[16] The impact of law on the economy is essential because without a legal system there is no market structure – the rights that individuals have are defined by law – therefore economic activity is largely controlled by the legal system.[17] Law and economics are closely linked. Now reconsider one of the first and most influential attempts to discover this connection to date.

"COASE THEOREM"

One of the indicators of the academician's impact is the quotation of his texts,[18] the name of the British economist, Nobel Laureate Ronald Coase is associated with the most consequential scientific articles in the field of law and economics, for example, Coase's "The Problem of Social Cost"[19] is considered as the most frequently cited scientific article in the field of law and economics.[20] It is in this text that the so-called Coase theorem is implied,[21] according to which if the parties to the negotiation have no operational, that is transactional costs and their information is complete, legal influence (including fixations of property rights, tort liability or other aspects) on the allocation of freely disposable resources becomes irrelevant, while the configuration of rights independently determined by the parties will be economically efficient.

To understand the theorem it is necessary to clarify several issues, first of all, the notion of transaction costs. In the first half of the 20th century, the prevailing theory in economics was that nothing hindered the free functioning of market mechanisms, therefore, market relations between the

12 Posner, like Ronald Dworkin, does not deny the essential role of morality in the practice of the judge, but unlike Dworkin, equates moral assertions with political preferences and considers economic methodology as a more objective and pragmatic vector for judicial philosophy, see Posner A. R., 2007. Tribute to Ronald Dworkin and a note on Pragmatic Adjudication, 63 New York University Annual Survey of American Law 9, p. 10.

13 Domnarski, W., 2016. Richard Posner, Oxford University Press, pp. 140-141.

14 Following the complication of legal relations in the future, even economic methodology will not be able to explain the legal reality with sufficient clarity; Against this background, so-called legal economists may give way to other "Renaissance men" and professions. For example, such a trend is observed in the wake of the emergence of behavioral economics and the field of law, where psychology and neuroscience are used to better explain the existing economic-legal reality, see Calabresi G., 2016. The Future of Law and Economics, Yale University Press, p. 5.

15 Compare "The purpose of the law is to encourage moral behavior", Zoidze B., 2013. An attempt to understand the practical existence of law, p. 205.

16 Cooter, R., Ulen T., 2010. Law & Economics, The Pearson Series in Economics, 6th edition, 9.

17 Coase, H. R., 1992, The Institutional Structure of Production, American Economic Review, 82, pp. 713-19, 718; See also Coase H. R. 1993, Law and Economics at Chicago, 36 J.L. & ECON. 239, p. 251.

18 Landes, M. W., Lahr-Pastor S., 2011. Measuring Coase's Influence, 54 J.L. & Econ. p. 383.

19 Coase, H. R., 1960. The Problem of Social Cost, The Journal of Law and Economics, vol. 3.

20 Shapiro, R. F., Pearse M.,2012. The Most-Cited Law Review Articles of All Time, 110 MICH. L. REV. p. 1483.

21 The theorem given in the paragraph was first discussed by Coase in 1959 in an earlier article; He criticized the practice of the US Federal Communications Commission (FCC) on the centralized/directive distribution of radio frequencies. In his view, instead of this practice, if the ownership of the frequencies had been clearly defined and operating costs reduced, economic productivity would have reached Pareto efficiency through of private negotiations. In the process, the FCC's concern that a private system would cause a complete collapse of radio frequencies was off the topic, as parties obsessed with profit-seeking behavior would not allow industrial chaos with the help of private negotiations and technological innovation, see Coase H. R., 1959. The Federal Communications Commission, Journal of Law and Economics, 1-40.

parties were chargeless, i.e without costs. Coase intuitively sensed the fallacy of this assumption; He asked the simple question if the market system is "free", why is there "a firm" that is the fruit of the command-control system, instead of the parties defining their rights and obligations within an individual agreement in each relationship? Why is there an employment contract in some cases instead of a service contract? Coase studied the establishment/operation of corporations in the United States empirically and came to this day unequivocal but at that time paradigm-shifting conclusion, that in free-market relations there are costs incurred by market participants, such as contract pricing, preparation, party and term identification, etc. Inter alia these costs contribute to the existence of corporations in the market.[22] This view, set out in an article published in 1937, has shaken the theoretical foundations of the economic systems of ideal worlds.

Coase used this then ground damaged model of an ideal world in "The Problem of Social Cost" as a thought experiment, and pointed out that in a world where information is perfect and operating costs are zero, maximum economic productivity is achieved without public intervention in a decentralized manner and regardless of to whom the law confers ownership, contractual or tort law liabilities. The actual existence of such a world is a utopia, and he wrote that it was not significant for him to examine the hypothetical worlds of utopia, but to demonstrate that the conditions of ideal competition, where social and private costs are equal,[23] are fictitious and consequently, those in charge of determining policy or laws must take into account the existence of operating costs and their negative role on economic productivity.[24]

Most economists, no matter their political vectors, draw the system of an ideal economy and, when observing the real world, do not analyze how the economy actually works; instead, they spend more energy figuring out how the ideal can be achieved.[25] Ronald Coase named such economists "board economists"[26] whose reasoning is far removed from real problems and falls within the bounds of the hypothetical ceteris paribus. In contrast, Coase wanted to comprehend the hypothetical model and take into account the essential role of legislation in determining policy for the socially optimal distribution of resources and growth of production when operating costs are high and information is imperfect.[27]

Coase accorded with a modern understanding of property rights;[28] In particular he thought that if

22 Coase, H. R., 1937. The Nature of the firm, Economica, 4(16), pp. 386-405, 392.

23 "Coase theorem" was first summarized by Nobel Prize-winning economist George Stigler; According to Stigler, the theorem implied that "under ideal competition, social and private costs are equal." See Stigler J. G., 1966. The Theory of Price, Macmillan Co., 3rd ed., p. 113.

24 It is a great misery that to date the subject of Coase Theorem's research has focused on the utopian worlds of zero transactions costs. According to studies conducted in 2003 and 2010, 75-80% of the most cited articles on Coase Theorem and economics textbooks inaccurately represent the notion of the theorem, see Shirley M. M., 2013. Battles Lost and Wars Won: Reflections on the Problem of Social Cost, Journal of Natural Resources Policy Research 5 (4), p. 243. Perhaps academic lawyers or economists feel untroubled exploring hypothetical worlds away from the real universe, see Coase H. R., 1988. The Firm, the Market and the Law, University of Chicago Press, p. 15.

25 According to Coase, when defining a policy we must keep in mind that a choice is made between viable alternatives; In terms of operating costs, the choice of "either all or nothing" is never a pragmatic solution. See E.W. Williams W. E., Coase H. R., 1964. Discussion, The American Economic Review, vol. 54, no. 3, p. 195.

26 According to Coase, "board economics" meant a methodology in which economists resembled a "teacher" who is omniscient and omnipotent, though far removed from empiricism. Their economic analysis may look flawless on the school board, but of little practical importance. See Medema G. S., 1994. Ronald Coase, The Macmillan Press, edited by John Pheby, pp. 156-157.

27 It must be empirically assessed whether the benefits obtained under the established normative order outweigh the harms when changing the status quo ante. See Coase H. R., 1960. The Problem of Social Cost, Journal of Law & Economics, 3, pp. 1-44, 27.

28 There are two conceptions of property rights, the monolithic understanding of property rights, which is the fruit of English common law, according to which property is understood as an integral part of which only one person can possess, use and dispose of, and according to which, property law examines the relationship between man and property. A more recent conception belongs to the English philosopher Jeremy Bentham, according to which property is the right to one or more types of interest out of many, while the subject of the study of property law is human interrelations in connections to things. Different types of rights may be enjoyed by different persons for the same thing or interest; This reasoning is developed in the lecture "Property and Liability" by Richard Adelstein, Wesleyan University; Coase also perceived property as solely and exclusively in personam, i.e. the unity of rights defined in relation to specific individuals. See Baron B. J., 2014. Rescuing the Bundle-of-Rights Metaphor in Property Law, University of Cincinnati Law Review, Vol. 82, Issue 1, pp.

the right to purchase and sell certain activities could be feasible in a free market when transaction costs were not suboptimal high, the right would be acquired by the person for whom it is most valuable to exercise right for production or mere pleasure. The use of a right acquired by one person always restricts others for whom the use of that right is less valuable. Such regrouping of rights will only be attainable if the operating costs are less than the overall welfare increased as a result of the reorganizing. Therefore, the existence and quantity of operating costs are crucial to how far or at all whether the right will be exercised optimally. From this perspective, the goal of the new class of Lawyer-Economists in the process of defining social policy should be to minimize transaction costs, ie to promote the maximum growth of market economic productivity.

According to classical economic theory, for the proper functioning of private market relations, it is necessary for the parties to bear all the possible costs and benefits of a certain action, although due to complex social relations, the reality is often contrasting and therefore problematic; One person's actions can unintentionally have a positive or negative impact on a third person. Coase theorem is primarily concerned with alternative solutions to the problem of negative externalities in economics. In the simplest terms, a negative external effect is the irreversible impact of one person's actions on the well-being of another, with the proviso that there is no willingness between the parties, namely, the decision-maker does not or cannot take into account the adverse effects on third parties. As a result, external effects on the overall economic well-being have a negative impact to the extent that the costs of production are greater for society than for the manufacturer.[29] The unintended effects by the individual and the increased social costs ultimately undermine the impulsive connections between the parties, hence market optimality; Before everything else, the abovementioned problem is reflected in the title of Coase's article published in 1960.[30]

One of the most acutely criticized aspects of Coase's rationale is an important element of the theorem, the new paradigm of tort causality.[31] Namely, Coase rejected the popular "polluter pays" principle of tort law and instead developed a theory of the harm reciprocality, the so-called "it takes two to tango." Coase observed and realized that from the perspective of economic optimality, the source of the damage is never the industrial production by A alone, and the harm is done, including by the fact that B lives in the neighborhood. Accordingly, economic productivity requires that the interests of both B and A be taken into account when determining the configuration of rights. In particular, A has an interest in claiming the chargeless issuance of an industry effect (e.g., emissions), while neighbor B has the right to claim the right to live in an environment free of such effects.[32]

The problem of the negative externalities between A and B was first considered by the English economists Arthur Pigou, in his book published in

57-101, 65.

29 Mankiw, G., 2008. Principles of Economics, Diogenes Publishing, pp. 193-194.

30 Coase, H. R., 1960. The Problem of Social Cost, The Journal of Law and Economics, vol. 3.

31 The assertion that if a person is punched in the face, he is just as much connected to causal pain as the person who knocked him is absurd to the extent that our viewpoint is more or less defined by ethical and moral categories. Whereas, Coase pointed to a morally independent and solely analytical tool for maximizing production, although the fact is that production maximization cannot be the only analytical method in judicial or academic analysis; If not such a decision can create much more undesirable side effects in a society where there is a value system independent of price incentives. The field of Law and Economics, unlike the Economic Analysis of Law, is not a system of dry cost-benefit calculations, but rather a method of more complete empirical analysis. See Drobak N. J., Coase on Property Rights, 2016. The Elgar Companion to Ronald H. Coase, Edited by Menard C., Bertrand E., Edward Elgar Publishing, p. 88. See also Calabresi G., 2016. The Future of Law and Economics, Yale University Press, pp. 5-7.

32 Suppose A's industry inflicts 100 GEL damage on neighboring B. If they apply to the court of D, according to the theory of harm reciprocality, the court may resolve this in two different directions: 1) A must compensate the damage; Suppose for this it has to install 60 GEL technology in the factory. 2) B should ensure the elimination of damage effect and for this, he should spend 20 GEL to install the appropriate nets in the house. Regardless of how the court decides if transaction costs in State D are small and the information between the parties is complete, according to Coase theorem, parties A and B will be able to reach a private agreement that is economically efficient. If the court imposes liability on A for damages, it is highly probable that he will agree with B in the range of 20 to 60 GEL and, instead of installing a filter at the factory, pay B to purchase the appropriate nets for the B's house, see Faure G. M., Partain A. R., 2019, Environmental Law and Economics, Cambridge University Press, p. 19.

1920, where he concluded that it was necessary to create a system of taxation that would correct these external factors identified as "market defects". For example, if A and B reside in State D and A runs an industry that has a detrimental effect on B independently of his will, Pigou believes that State D should have effective legislation and tax A to offset the negative impact on its neighbor. More generally, Arthur Pigou argues that in any industry in which unrestrained individuals influence the redistribution of resources through negative externalities of production in such a way as to increase the public cost in comparison with the benefits of society, there is a prima facie justification for centralized intervention.[33]

Pigou's aforementioned approach was considered as the sole universal solution by 1960 when Coase criticized it and undermined the idea of a so-called Welfare State, following which government intervention in Europe and America was evergrowing. In a 1960 article, on the one hand, it was shown that the presumption of the mainstream "board economy" on the theory of zero transaction costs market automatically precluded the need for central government intervention, as remedial effects of private negotiation would lead to economic efficiency; And in the face of operating costs – that is, in a world where we all are destined to live in – it would have been certainly unreasonable to advocate for intervention or non-intervention without empirical analysis.[34] Furthermore, Coase was pointing to one seemingly self-evident truth that most economists do not take into account; Either market-based relations or public intervention by the government come at a cost, which will not contribute to the increase of overall production, but quite the opposite, hinder it. Part of the public policy-making groups, without any serious empirical analysis, exaggerates the effectiveness of government intervention.[35] The government is presented as the Messiah, the savior from the market's diseases, which manages to generate socially optimal results through taxes, subsidies and regulations. According to Coase, such groups do not take into account the cost of government activities, they improperly study the architecture of the market and the normative order, fail to analyze the market-based and governmental policies in an institutional comparativist manner.[36]

As a matter of fact a public authority is not an ideal seen through the lenses of the Pigovian tradition, but often the government can also be ignorant and corrupt. Ronald Coase did not fall within the bounds of any ideology, even the so-called laissez-faire capitalism, although this is a general outward appearance of his method. According to Coasean rationale, an intervention of the government may sometimes be justified, it would be wrong to argue that economic theory establishes a kind of presumed formula for interference or non-interference. Each case must be determined by examining the empirical circumstances.[37] Furthermore, merely showing that a particular regulation is flawed does not imply a priori that centralized regulation of economic activity in specific and all the more so in each following case is concurrently not optimal, such an approach is illusory until comparative analysis specifically identifies the advantages of the proposed alternative over-regulation.[38] Moreover, according to Coase, there was no single best and irreplaceable design for the optimal economic system, as the practical effectiveness of the system is determined by society and its normative order. Consequently, it was unremarkable for him to focus on an ideal abstract market-based economy when an actually functioning, albeit non-utopian, economy remained unassessed.[39] The main problem of Georgian libertarianism today is such an "all or nothing" approach when the mantra of a free market-based economy leaves no room for empirical analysis.

33 Pigou, C. A., 1952, The Economics of Welfare, Macmillan & Co. 5th ed., p. 331.

34 Coase, H. R., 1993. Law and Economics at Chicago, 36 J.L. & ECON., pp. 252-253.

35 Coase, H. R., 1974, Economists and Public Policy, Large Corporations in a Changing Society, New York University Press, Edited by J.E Weston, p. 183.

36 Medema, G. S., 1994. Ronald H. Coase, The Macmillan Press LTD, Edited by Pheby J., etc, p. 132.

37 Nevertheless, Coase also noted that studies known to him in the United States at that time formed a prima facie assumption against intervention, as state intervention in various industries largely worsened overall results of production. see Coase H. R., 1988. The Firm, the Market and the Law, University of Chicago Press, p. 26.

38 Williamson, E. O., 1976. Franchise bidding for natural monopolies in general and with respect to CATV, Bell Journal of Economics, 7(1), p. 76.

39 Coase, H. R., 1997. Interview at International Society for New Institutional Economics, see Ronald Coase: Interview about New Institutional Economics [Last seen 05/03/2021]

According to the Coase theorem, the problem of negative externalities can be resolved if the transaction costs in the market economy are not too high. However, when negotiation between parties is impossible due to transaction costs and/or incomplete information, the role of legislation becomes essential for economic productivity.[40] In an ideal world, the sole function of the government is to create and ensure a system of rights that does not increase the operating costs of an agreement between private parties,[41] although beyond utopia the role of an independent judiciary and legislature is crucial as they are obliged to find the so-called Punctum Archimedis; it is institution's duty to use the scientific method characteristic of law and economics, balance the interests and determine a policy that will be economically efficient.

The most practical recommendation from the Coase theorem is to ensure the definiteness of legislation and single out among alternative policy solutions one that aims to maximize economic productivity and minimize transaction costs.[42] Coase explained in his Nobel Prize lecture that neglecting transaction costs is unacceptable and, therefore, his theorem is a thought experiment, from the practical analysis of which two normative conclusions can be drawn; Firstly, the legislature or judicature must impose the liability for relief of the harmful effects to the party for whom it is less costly to evade them and second, there ex-ante must be institutions in the State that enable private parties to rectify with the low transaction costs the non-optimal allocation of rights.[43] To illustrate the soundness of these recommendations, let's analyze the application of the Coase theorem in environmental law with the context of radically high transaction costs.

ENVIRONMENTAL LAW

The existential functions of the modern state have expanded. According to the classical "social contract theory", individuals form a state for the purpose of defense,[44] handing over limited legitimacy that extends to ensuring the security of individuals' property, life and liberty. However, the 20th century has made it clear that the commonwealth has another public administration function,[45] which in turn derives from a broader understanding of security – the protection of the environment.[46] Although the exact and natural sciences will answer some existential challenges after some time, such as how to treat a new coronavirus (SARS-COV-2) infection, there is still considerable disagreement on policy issues. Almost all scientists agree that global warming is a fact, but there is no consensus on an adequate economic response to this threat.[47]

Georgian legislation has never neglected the protection of the environment, the Law on Environmental Protection was adopted in 1996.[48] However, the law may undoubtedly become nothing but pulp fiction if its enforcement is not carried out, or even worse, it is carried out inefficiently. The change of

---

40 Calabrese mentioned Coase Theorem's tautological reasoning, but acknowledged the great importance of experimenting with this idea in modern legal thought as the "Mimic the market criterion." See Calabresi G., 1965, Transaction Costs, Resource Allocation and Liability Rules – A Comment, 11 J.L. & Econ. 67, p. 68.

41 Weimann, J., 2006. Wirtschaftspolitik: Allokation und kollektive Entscheidung, Springer-Verlag, S. 382.

42 Miceli, J. T., 2017. The Oxford Handbook of Law and Economics: Volume 1: Methodology and Concepts, Edited by Parisi F., pp. 10-11.

43 Moszoro, W. M., Spiller, T. P., 2016. Coase and the transaction cost approach to regulation, The Elgar Companion to Ronald H. Coase, Edited by Menard C., Bertrand E., Edward Elgar Publishing, p. 267.

44 Locke, J., 1988, Two Treatises of Government, Cambridge University Press, Edited by Laslett P., p. 357.

45 The right to environmental protection is enshrined in Article 29 of the Constitution of Georgia, in the second chapter of the constitution regarding basic human rights. The Constitutional Court of Georgia has not yet substantially considered the obligation of the state implied in this area which is directly protected by this right; According to international practice, for example, in the German Constitution from 1994 you will also find a provision stating that all three branches of government are limited by the responsibility of preserving the environment for future generations, but it is considered that individuals cannot apply to the court for violating this constitutional provision. See Die Verfassung für die Bundesrepublik Deutschkland, Artikel 20a; See also Faure G. M., Partain A. R., 2019. Environmental Law and Economics, Cambridge University Press, p. 97.

46 Izoria, L., 2009. Modern State and Modern Administration, Siesta, p. 60.

47 Harari, Y. N., 2018. 21 lessons for the 21st Century, NY, Spiegel & Grau, p. 120. Although objective scientific research is neutral from the value system, the same cannot be said with certainty about the use of information obtained from such research. Compare Ashford A. N. 1988. Science and Values in the Regulatory Process, Statist. Sci. 3 (3), p. 377.

48 Law of Georgia on Environmental Protection, See <http://matsne.gov.ge/ka/document/view/2496959> [Last seen 05/03/2021]

paradigm in the context of environmental protection in Georgia is related to the signing of the Association Agreement with the EU in the recent past.[49] Integration with the European Union is enshrined as a constitutional norm in the transitional provisions of the Constitution of Georgia, in particular in Article 78.[50] And in Article 11 of the Treaty on the Functioning of the European Union,[51] we read that the protection of the environment and the promotion of sustainable development is a fundamental requirement for integration into the European Union.

The importance of environmental law in Georgian legal practice or theory is developing, but classical legal methods cannot adequately address the acute problems of this field, as modern anthropogenic environmental challenges require, including the complete transformation of energy production in the industrial sector and therefore transcends beyond legal categories,[52] so it is vital to have a multifaceted analysis of reality and the development of effective normative theory, integrating appropriate methodology of law and economics, forasmuch having clean atmosphere, rivers or generally speaking, environment is an economic problem[53] as the supply and demand of food, education or health care. Consequently, the real issue of a clean atmosphere, which must be addressed following a thorough analysis, is how much emission-free air is regarded as a social optimum.[54]

It has already been pointed out that one of the determinants for the origination of the Coase theorem, its raison d'etre is the problem of negative externalities, which implies an impact on the environment and its protection. However, the application of the Coase theorem on environmental issues is impeded by several circumstances. First, the reality is radically different from the example of state D, where only A and B lived, with unintended environmental impacts affecting not two persons but thousands. Consequently, with the number of parties, operating costs increase and there is no room left for private negotiations.[55] Second, the information is asymmetric between the parties because there is no objective methodology and sometimes even willingness to determine the scale of damages, interests and costs. Third, there is an especially noticeable level of wealth redistribution between the parties, the industrial party manages to accumulate much greater wealth than individuals who do not engage in industrial activities, hence they have predominant market power and leverage.

At the time Coase's famous article was published, environmental issues were still regional.[56]

49 Georgia has set several commitments, including on environmental protection, which states that "the parties will develop and strengthen cooperation on environmental issues, thus contributing to the long-term goals of sustainable development and the green economy." Association Agreement between Georgia and the European Union, see ასოცირების შესახებ შეთანხმება ერთი მხრივ, საქართველოსა და მეორე მხრივ, ევროკავშირს და ევროპის ატომური ენერგიის გაერთიანებას და მათ წევრ სახელმწიფოებს შორის | სსიპ „საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე" (matsne.gov.ge) [Last seen 05/03/2021]

50 The Constitution of Georgia, see <http://matsne.gov.ge/ka/document/view/33340?publication=27> [Last seen 05/03/2021]

51 Treaty on the Functioning of the European Union, Article 11.

52 Faure, G. M., Partain, A. R., 2019. Environmental Law and Economics, Cambridge University Press, p. 3.

53 Environmental pollution is not a brand new issue and is inherently an economic problem, any alternative view that rejects this initial presumption is doomed to inefficiency, see Ruff L., 1972. The Economic Common Sense of Pollution, In Robert Dorfman and Nancy S. Dorfman, Economics of the Environment, V. W. Norton, pp. 3-4.

54 Pratten, S., 2016. Coase on the nature and assessment of social institutions, The Elgar Companion to Ronald H. Coase, Edited by Claude Menard & Elodie Bertrand, Edward Elgar Publishing, p. 115, see citation Coase H. R., 1972. Comment on "The Muted Voice of the Consumer in Regulatory Agencies"', In Samuels J. W., Trebing M. H. (eds), A Critique of Administrative Regulation of Public Utilities, East Lansing, MI: Institute of Public Utilities, Michigan State University, p. 313.

55 The applicability of the Coase theorem is made even more hopeless by the fact that European courts are developing a so-called "common interests" theory that gives any individual the power to sue; a person does not need to indicate direct and indirect harm. See. Kalichava K., 2016. Legal Foundations of Public Administration, ed. Giorgi Khubua, Karl-Peter Sommerman, Tbilisi, p. 335.

56 We must also take into account the situation in which Coase's thinking was formed, particularly, in the Anglo-American world, in addition to the fact that the case law system is very flexible in reflecting on dynamic economic relations, the political system is imbued with the principle of check and balance and the practical experience of strong institutionalism. Coase, for example, was not confident with unwavering optimism in the success of the market-based economy in post-communist countries, notably, he pointed out that without stable institutions it would be impossible to maintain an optimal market system. see Coase H. R., 1991. The Institutional Structure of Production, Lecture to the memory of Alfred Nobel, <Ronald H. Coase – Prize Lecture: The Institutional Structure of Production –

Today the worldview has completely changed and become global (greenhouse gas emissions, global warming, ocean water pollution, ozone depletion, etc.).[57] The effectiveness of private initiatives to solve global problems is questionable, and on the other hand, the behavior of international actors, states are driven by short-term political (often unpredictable) impulses. In this context, international environmental law is vague and non-binding, there is no effective enforcement mechanism.[58] Adapting Coase theorem to world challenges becomes an unfulfilled mission, though not of Coasean logic, the implementation of which in environmental law may once have been considered heretical, but today the trend is changing.

The problem of externalities remains the most relevant research question in both economic theory[59] and environmental law, for which there are alternatives including centralized command-control and decentralized market-based solutions. Command and control mechanisms, such as direct product bans and taxation, are often economically counterproductive because they are too inflexible and non-dynamic for market relations, although in some sectors, analysis of operating costs and cost-effectiveness[60] may even demonstrate advantages of centralized regulation. The market-based solution involves optimizing the productivity of relationships according to the changing incentives of individuals. If in a particular state or economic union it is prearranged to limit the total amount of emissions for a certain period of time, the emission-control and/or other market-based mechanisms can be used to achieve a socially optimal level.[61]

For more precision, let's consider one of the market-based mechanisms which is the issuance of certification for emissions trading, this instrument is in its essence a continuation of the Coasean logic[62] and a product of law and economics;[63] Trading with emission's licenses implies a system where the upper issuance limit is set (capped), within which emission's rights are distributed to individual entities in the form of certificates, which in turn can make the certificate a business subject for trading, price is determined by market demand and supply, which is a kind of social compromise of dynamic market incentives, as well as a mechanism of communication between producers and consumers and an optimal means for generating information.[64] In such a system, instead of restricting the economic rights of companies through inflexible centralized intervention, market demand-supply impulses opti-

NobelPrize.org> [Last seen 05/03/2021]

57 Environmental Law and Economics, Edited by Klaus Mathis and Bruce R. Huber, Springer International Publishing, 2017, XIII.

58 Miller C. D., 1995. Applying the Coase Theorem to International Environmental Law or Bright Lines and the Compensated Tax, 7 Int'l Legal Persp., p. 155, 156.

59 Two radically different discourses on environmental protection issues have emerged, the Schools of Environmental Economics and the School of Ecological Economics. The Former shares the presumptions of neoclassical macroeconomics, and its object of observation is the relationship between people on scarce resources, including the optimal social level for a polluting, while the School of Ecological Economics observes the connection between humans and ecosystems, aims at sustainable development and inculcates the "Precautionary Principle" as a mechanism of prevention, see van den Bergh J., 2001. Ecological Economics: Themes, Approaches, and Differences with Environmental Economics, Regional Environmental Change 2(1), pp. 15-17.

60 Cost-Benefit Analysis is the most sensible method for selecting among alternative political ideas and vectors and is an integral tool in the field of law and economics, involves confronting the possible positive and negative consequences of the regulation or policy decision under consideration. The analysis takes into account the probability of actual results, possible costs and benefits are expressed in monetary terms, and the expected total social benefit/harm of a particular decision is calculated by multiplying the benefits or costs by the probability of their feasibility, see Adler D. M., Posner A. R., 1999. Rethinking Cost-Benefit Analysis, Yale Law Journal 109, no. 2, pp. 177-181.

61 A socially optimal level in the economy implies the existence of an incentive to reduce emissions until the marginal benefit of the reduction equals the marginal cost, ie if a reduction in a certain amount of emissions does more harm to society than benefit, regulation has been socially non-optimal, see Faure G. M., Partain A. R., 2019. Environmental Law and Economics, Cambridge University Press, p. 109.

62 The mechanism is the most cost-effective, and the initial arrangement of the rights cannot dictate their final allocation unless the operating costs are too high, see Hahn W. R., Stavins N. R., 2011. The Effect of Allowance Allocations on Cap-and-Trade System Performance, Journal of Law and Economics, Vol. 54, No. 4, Markets, Firms, and Property Rights: A Celebration of the Research of Ronald Coase, p. 268.

63 First appears in academic literature in 1968, see Dales H. J., 1968. Land, Water and Ownership, The Canadian Journal of Economics, 1(4), pp. 791-804.

64 Pratten, S., 2016. Coase on the nature and assessment of social institutions, The Elgar Companion to Ronald H. Coase, Edited by Menard C., Bertrand E., Edward Elgar Publishing, pp. 115-116.

mize externalities; and the revenue from the trade of certificates are often colossal.

At the initial stage of initiating emissions trading, a certain number of certificates are circulated, the upper limit is gradually tightening to achieve a specific level of emission reduction in the future. It is essential that the interests of the parties be taken into account when allocating rights and setting the upper limit; There is a risk that the issuance of certificates could become a source of corrupt practice in the hands of political instability and large interest groups. Which, on the one hand, will prevent a stable reduction of external effects, and on the other hand, demand-supply instability in market-based relations will have a negative impact on optimal economic productivity. Insurance against this risk can be the disposal of certificates using a method of auction;[65] before the auction the right had to be defined exclusively and the owners had to be able to alienate the rights in order to be able to trade the certificates within the market. Unless the competition between the parties is limited by high operating costs, after practicing this emissions trading mechanism, the right to emission will be in the hands of the entity that values the latter the most.[66] And the total revenue from the auctions can be used to reduce a deficit budget, to pay off foreign or domestic debts, as well as to support innovative eco-technologies.

Speaking of market-based instruments, we can highlight their advantages over the command and control system, namely, the market-based solution is highly cost-effective, on the one hand, it is very flexible because companies independently determine the size of emissions according to the structure, production form and assets and choose the most economically efficient method for reducing emissions.[67] On the other hand, accumulated money from the sale of certificates at an auction is preserved and it may even increase revenues to the state budget. At the same time, the administrative pressure is reduced; The system retains a voluntary element, and given this, the mechanism also faces much less political backlash than, for example, the system of blanket taxes or subsidies. The private sector is given the opportunity to independently determine the number of emissions by considering alternatives, which creates a greater sense of freedom and, consequently, less political resistance; One of the most important advantages of a market-based solution is that it creates a significant incentive for eco-technological innovation. Companies are trying to find new ways to reduce emissions and consequently increase economic productivity.[68] Unlike the command-control system, market mechanisms are highly adaptable to inflation.[69]

Free market relations are one and the only mechanism for providing information on the demand and optimal value of any given resource. Bureaucrats do not possess this type of information to determine the optimal tax rate or effective regulations, so often the established taxes are improperly high or low, and the regulations are too harsh or too bland. Politicians always rely on information provided by interest groups (whether they are greens or industrialists), the quality of which depends on the competition between the groups themselves and the extent to which they are driven by public interests. In this context, the negative impact of external effects on social interests does not disappear. In addition to the imperfection of information, the situation is exacerbated by the fact that bureaucrats are never responsible for their actions as and to what extent market actors are.[70]

65 There are two methods for issuing emission certificates; The first is free of charge according to quotas, which is determined by historical experience in a specific area or sector (Grandfathering) and the second one is by auction; Of course, the system of free quotas is very favorable for the industrial sector and familiar to Coase theorem, however, market experience – including the 2008 crisis and its following nonoptimal administration – has shown that the abundance (oversupply) of certificates in the market has an unhealthy effect on pricing. In 2009, the system of free quotas was changed, as a general rule, by an auction to make the market more dynamic, create incentives for eco-innovation, for more transparency, non-discriminatory practice and, most importantly, for complying with the "polluter pays" principle, which is a moral panacea in the EU. See Borghesi S., Montini M., Barreca A., 2016. The European Emission Trading System and its Followers Comparative Analysis and Linking Perspectives, Springer, pp. 6-7.

66 Saraiva, R., 2017. Behavioural and Evolutionary Approach to the Law and Economics of Cap-and-Trade, Economic Analysis of Law in European Legal Scholarship, Volume 4, Edited by Mathi K., Huber R. B., p. 411.

67 EU ETS Handbook, p. 5, იხ. ets_handbook_en.pdf (europa.eu) [Last seen 05/03/2021]

68 Weber, H. R., 2017. Emission Trading Schemes: A Coasean Answer to Climate Change? Economic Analysis of Law in European Legal Scholarship, Volume 4, Edited by Mathi K., Huber R. B., pp. 361-362.

69 Faure, G. M., Partain A. R., 2019. Environmental Law and Economics, Cambridge University Press, p. 125.

70 Libecap, D. G., 2016. Coasean bargaining to address environmental externalities, The Elgar Companion to

One of the foremost and most relevant successful experiences for Georgia in emissions trading is the supranational EU, where the previous failures regarding the taxes on greenhouse gas[71] have shown the necessity to think of a more cost-effective alternative that would be less restrictive for the economy and at the same time respond adequately to the regional environmental challenges. Introduced in 1997, the EU Emissions Trading Initiative was launched in 2005 under a 2003 EU Directive.[72] The market-based mechanism was foreseen in the 1997 Kyoto Protocol, where the signatories tried to balance the economic pressures on the energy sector with the ambitious goal of reducing emissions, and they incorporated 3 innovative market-based mechanisms into the protocol, including emissions trading.[73] Since 2005, the trade initiative has covered all the EU member states plus Iceland, Norway, Liechtenstein, up to 12,000 heavy industrial facilities and 50% of the greenhouse gas emissions of the participating countries.[74]

According to a study which was conducted in 2020, the emissions trading system in the European Union is efficient and has reduced carbon dioxide emissions by 4.3% compared to the previous year[75] and by 33% compared to 2005.[76] Although the complete functioning of the initiative was hampered by several circumstances like the period of implementation coincided with the largest financial crisis in the history of the European Union in 2008; Furthermore, the program had a model according to which states independently set emission caps, which proved to be an ineffective method for supranational union,[77] whereas the centralized structure of the EU, including primarily the European Court of Justice (ECJ), was not prepared to monitor the full implementation of the new initiative.[78] From this perspective, the main problem of the emissions trading system today is the oversupply of certificates.[79] During the third phase of the program (2013-2020), the EU introduced a single standard on emission ceilings and removed a large number of excessive certificates from circulation in order to regulate prices, the general rule of free distribution of permits was substituted by the mechanism of trading at auction,[80] discussions have also begun on setting a minimum price for permit certificates.[81]

Ronald H. Coase, Edited by Menard C., Bertrand E., Edward Elgar Publishing, p. 100.

71 Initially, since the 1990s, the EU has focused on a centralized command and control system that has met with widespread political opposition and proved ineffective. See Saraiva R., 2017. Behavioural and Evolutionary Approach to the Law and Economics of Cap-and-Trade, Economic Analysis of Law in European Legal Scholarship, Volume 4, Edited by Mathi K., Huber R. B., p. 422.

72 Directive of the European Parlament and of the Council 2003/87/EC see <EUR-Lex – 32003L0087 – EN – EUR-Lex (europa.eu), Directive 2009/29/EC EUR-Lex – 32009L0029 – EN – EUR-Lex (europa.eu)> [Last seen 05/03/2021]

73 Baron, R., 2001. International Emission Trading From Concept to Reality, International Energy Agency, p. 13.

74 Faure, G. M., Partain, A. R., 2019. Environmental Law and Economics, Cambridge University Press, p. 126.

75 Bayer, P., Aklin M., 2020. The European Union Emissions Trading System reduced CO2 emissions despite low prices, Proceedings of the National Academy of Sciences. 117 (16), p. 8804–8812; See also Early estimates of CO2 emissions from energy use, Eurostat, 78/2020 – 6 May 2020, <e1dd6cf1-09b5-d7ee-b769-ffe63e94561e (europa.eu)> [Last seen 05/03/2021]

76 Graichen, J., Gores, S., Schmid, C., Mandl, N., 2021. Trends and projections under the Effort Sharing Legislation, European Topic Centre on Climate change mitigation and energy, p. 5.

77 In economic theory, there is a so-called "free-rider" problem when an individual enjoys a specific service in a large group and in return, does not incur or incur fewer costs than the rest of the group. See Mankiw G. N., 2001. Principles of Microeconomics, South-Western Cengage Learning, 6th edition, p. 220.

78 Massai, L., The Revision of the EU Emissions Trading System, European Energy Law Report 7, p. 6.

79 The financial crisis of 2008, by its very nature and impact on the abundance (oversupply) of certificates, is already lagging behind the Covid-19 recession, which in the industrial sector can also be labeled as an economic depression, so the post-crisis phase will be even more difficult for the European emissions trading system. The weakening of economic activity has in itself reduced the number of emissions. This negative shock in demand has also affected the price of certificates, although the post-crisis fortune of the emissions market is still unclear. See Brunix K., Ovaere M., 2020. Estimating the Impact of COVID-19 on Emissions and Emission Allowance Prices Under EU ETS.

80 Article 192 (2) of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU) refers to the principle of "polluter pays", the practical implementation of which was exercised from the very outset – after a period of transition – in the 2003 Directive, see Commission Delegated Regulation (EU) 2019/331, Official Journal of the European Union, p. 31. See also The Treaty of the Functioning of the European Union, Article 192 (2), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN> [Last seen 05/03/2021]

81 Borghesi, S., Montini, M., Barreca, A., 2016. The European Emission Trading System and its Followers Comparative Analysis and Linking Perspectives, Springer, p. 20.

An inconsistent state intervention, even in times of crisis, will negatively affect the market of certificates; If ownership on emissions is being limited in scale and time, the EU emission market will share the fate of other failed attempts, and striving to internalize external harmful effects will also fall flat. Frequent centralized pressure will jeopardize the autonomy of this system, for example, imposing a marginal minimum market price on permit certificates with the removal of an excessive number of certificates from the market is unjustified since there is no source of information other than market pricing that the central government could use to comprehend the dynamic market demand-supply model. Furthermore, in industrial sectors where there is a risk of resource outflow and high competition from other regions (where emission restrictions are more lenient and production costs are lower), the integrated method of auctioning and free licensing must be maintained, otherwise the EU's energy future will be energy-dependent. The example of the emission trading system demonstrates that the law and economics method can be used not only to better analyze the existing economical model but also as a tool for defining a normative program, however, it is unfortunate that the impacts of operating costs on the optimal functioning of the market structure are still neglected in academic circles in regard to defining a normative program; In light of this context further popularization of empirical analysis is needed.[82]

CONCLUSION

Ronald Coase along with Adam Smith truly had one of the outstanding instincts among social scientists. He can be compared to another revolutionary British man, Charles Darwin, like whom Coase carefully collected facts, data, evidence, and after thoroughly investigating the matter, did not shy away from establishing the most daring[83] yet empirical theories.[84] As far as the end of his life he did not lose the distinct style of British, Humean empiricism. The field of economics founded by Ronald Coase first noticed the "dark matter"[85] of market relations, which he also intuitively accused of shaping relations between the parties and the market structure as a whole. The main niche of Coasean methodology is to doubt the preconceived, even very convincing, assumptions and to practice exhaustive analysis, which is also central to the interdisciplinary field of law and economics.

The introduction and development of such a law and economics methodology is vital in the Georgian jurisprudence in order to better understand the architecture of various fields and optimize them to the Georgian reality, one of which is environmental law. Providing safe environment is a modern challenge for mankind, although the problem itself cannot be responded to in a way that does more harm than benefit. Unfortunately, in environmental law, depending on the belonging to the political spectrums, there is still a prima facie justification of the need for a state intervention on the one hand and market laissez-faire capitalism as an alternative solution on the other. Such an attitude is unjustified. Coase was hostile to aforesaid scholastic "board economic" theories and science.

Emissions trading is one of the tools, though not the only one, that becomes relevant for Georgia in the process of rapprochement with the European Union. In analyzing either environmental or other branches of law, it is necessary to consider the general principle of the methodology of law and eco-

82 Baudry, M., Faure, A., Quemin, S., 2020. Emissions trading with transaction costs, Centre for Climate Change Economics and Policy Working Paper 371/Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment Working Paper 341, London School of Economics and Political Science, p. 3.

83 Another example of Coase's academic stubbornness is linked to the "lighthouse problem" in economic theory; To this day, there is a prevailing view that the lighthouse is a structure, public benefits of which outweigh the individual benefits, private persons may not have an interest in doing such a venture, therefore, a centralized supply of these services is justified. Coase thoroughly researched the specifics of lighthouse construction in England and Wales in the 16th and 19th centuries and concluded that the prevailing economic theory was a product of misconceptions because economists were not interested in research but in the so-called "board economy." See Coase H. R., 1974. The Lighthouse in Economics, The Journal of Law and Economics, 17(2), pp. 357-376.

84 Wallen, D., Barzel, Y., 2016. Coase's Contribution to Contract Theory, The Elgar Companion to Ronald H. Coase, Edited by Menard C., Bertrand E., Edward Elgar Publishing, p. 77.

85 Dark Matter is a form of matter researched in the branch of Particle Physics, occupies a large part of the universe known to us and is thought to form the structure of the whole universe, see Dark Energy, Dark Matter | Science Mission Directorate (nasa.gov) [Last seen 05/03/2021]

nomics, according to which free-market exchange is the most accurate and rapid means for accumulating information including regarding the fair prices and demand for various resources; and state intervention is never free of charge; it is necessary to scrupulously weigh alternative social solutions, take into account price incentives and opportunity costs, empirically analyze the transaction costs.[86] In market relations, if property rights are not precisely defined and the parties who have possession over these rights are not identified, the exchange becomes hardly possible, economic productivity is unattainable, and the derelict temple is often subject to incursion by demons.[87]

86 McCann, L., 2013. Transaction costs and environmental policy design, Ecological Economics, Elsevier, vol. 88(C), pp. 253-262; See also Krutilla K., Krause R., 2011. Transaction Costs and Environmental Policy: An Assessment Framework and Literature Review. International Review of Environmental & Resource Economics, 4(3-4), pp. 261-354.

87 The allusion to the "Tragedy of the Commons", in a situation when no one has an exclusive right to own property, but everyone enjoys it without restraint, after some time their collective actions damage and destroy the common resource, practical examples are the ozone hole and greenhouse gases. See Radkau J., 2002. Natur und Macht, Eine Weltgeschichte der Umwelt, C. H. Beck, S. 15; The economic effects of the "Tragedy of the Commons" are mitigated by a system of private property unequivocal defined by law, however, the direct arrangement regarding the ownership of air and water is difficult to imagine even for the most enthusiastic supporters of the free market economy, therefore, the essence of the problem is very specific and requires the integration of non-classical methodology. Compare Hardin G., 1968. The Tragedy of the Commons, 162 Science 1243, p. 1245.

NOTES:

1. Holmes, O.W., 1897. Path of the Law, Boston Law School Magazine 1 (4), p. 11. (In English)
2. Golecki, M., 2008. The Coase Theorem and Philosophical Foundations of Law and Economics, 2 Masaryk U. J.L. & Tech. 209, pp. 213-214. (In English)
3. Kronman, T. A., 1993. The Lost Lawyer: Failing Ideals of the Legal Profession, p. 166. (In English)
4. Posner, R., 1975. The Economic Approach to Law, 53 Texas Law Review 758, p. 764. (In English)
5. Organic Law of Georgia on Normative Acts, Article 17[1]. (In Georgian)
6. How Regulatory Impact Assessments can Include Sustainable Development Goals, Ministry of Justice of Georgia, 2019, p. 5. (In English)
7. Sage-Fuller, B., Lippe, F. P., Conaill, O. S., 2013. Law and Language (s) at the Heart of the European Project: Educating Different Kinds of Lawyers, Law and Language, Edited by Freeman M., Smith F., p. 500. (In English)
8. Cooter, R., Ulen, T., 1997. Law and Economics, Massachusetts: Addison Wesley, 3. (In English)
9. Boulding, E. K., 1969. Economics as a Moral Science, American Economic Review, 59 (1), p. 8. (In English)
10. Lazear, P. E., 2000. Economic Imperialism, Quarterly Journal of Economics, 115 (1), pp. 99-146. (In English)
11. Becker, G. S., 1976. The Economic Approach to Human Behavior, University of Chicago Press, p. 5. (In English)
12. Hazlitt, H., 1978. Economics in One Lesson, Crown Publishers, Inc., p. 191. (In English)
13. Guerra-Pujol, F. E., 2012. Modelling the Coase Theorem, 5 Eur. J. Legal Stud. 179, p. 181. (In English)
14. Posner, A. R., 2007. Tribute to Ronald Dworkin and a note on Pragmatic Adjudication, 63 New York University Annual Survey of American Law 9, p. 10. (In English)
15. Domnarski, W., 2016. Richard Posner, Oxford University Press, pp. 140-141. (In English)
16. Calabresi, G., 2016. The Future of Law and Economics, Yale University Press, p. 5. (In English)
17. Zoidze, B., 2013. The method of perception of the practical existence of law, p. 205. (In Georgian)
18. Cooter, R., Ulen T., 2010. Law & Economics, The Pearson Series in Economics, 6th edition, 9. (In English)
19. Coase, H. R., 1992, The Institutional Structure of Production, American Economic Review, 82, pp. 713-19, 718; Coase H. R. 1993, Law and Economics at Chicago, 36 J.L. & ECON. 239, p. 251. (In English)
20. Landes, M. W., Lahr-Pastor S., 2011. Measuring Coase's Influence, 54 J.L. & Econ. p. 383, 383. (In English)
21. Coase, H. R., 1960. The Problem of Social Cost, The Journal of Law and Economics, vol. 3. (In English)
22. Shapiro, R. F., Pearse, M., 2012. The Most-Cited Law Review Articles of All Time, 110 MICH. L. REV. p. 1483. (In English)
23. Coase, H. R., 1959. The Federal Communications Commission, Journal of Law and Economics, 1-40. (In English)

24. Coase, H. R., 1937. The Nature of the firm, Economica, 4(16), pp. 386-405, 392. (In English)
25. Stigler, J. G., 1966. The Theory of Price, Macmillan Co., 3rd ed., p. 113. (In English)
26. Shirley, M. M., 2013. Battles Lost and Wars Won: Reflections on the Problem of Social Cost, Journal of Natural Resources Policy Research 5 (4), p. 243. (In English)
27. Coase, H. R., 1988. The Firm, the Market and the Law, University of Chicago Press, p. 15. (In English)
28. Williams, W. E., Coase, H. R., 1964. Discussion, The American Economic Review, vol. 54, no. 3, p. 195. (In English)
29. Medema, G. S., 1994. Ronald Coase, The Macmillan Press, edited by John Pheby, pp. 156-157. (In English)
30. Coase, H. R., 1960. The Problem of Social Cost, Journal of Law & Economics, 3, pp. 1-44, 27. (In English)
31. Property and Liability by Richard Adelstein, Wesleyan University. (In English)
32. Baron, B. J., 2014. Rescuing the Bundle-of-Rights Metaphor in Property Law, University of Cincinnati Law Review, Vol. 82, Issue 1, pp. 57-101, 65. (In English)
33. Mankiw, G., 2008, Principles of Economics, Diogenes Publishing, pp. 193-194. (In Georgian)
34. Coase, H. R., 1960. The Problem of Social Cost, The Journal of Law and Economics, vol. 3. (In English)
35. Drobak, N. J., Coase on Property Rights, 2016. The Elgar Companion to Ronald H. Coase, Edited by Menard C., Bertrand E., Edward Elgar Publishing, p. 88. (In English)
36. Calabresi, G., 2016. The Future of Law and Economics, Yale University Press, pp. 5-7. (In English)
37. Faure, G. M., Partain A. R., 2019, Environmental Law and Economics, Cambridge University Press, p. 19. (In English)
38. Pigou, C. A., 1952, The Economics of Welfare, Macmillan & Co. 5th ed., p. 331. (In English)
39. Coase, H. R., 1993. Law and Economics at Chicago, 36 J.L. & ECON., pp. 252-253. (In English)
40. Coase, H. R., 1974, Economists and Public Policy, Large Corporations in a Changing Society, New York University Press, Edited by J.E Weston, p. 183. (In English)
41. Medema, G. S., 1994. Ronald H. Coase, The Macmillan Press LTD, Edited by Pheby J., etc, p. 132. (In English)
42. Coase, H. R., 1988. The Firm, the Market and the Law, University of Chicago Press, p. 26. (In English)
43. Williamson, E. O., 1976. Franchise bidding for natural monopolies in general and with respect to CATV, Bell Journal of Economics, 7(1), p. 76. (In English)
44. Coase, H. R., 1997. Interview at International Society for New Institutional Economics. (In English)
45. Calabresi, G., 1965, Transaction Costs, Resource Allocation and Liability Rules – A Comment, 11 J.L. & Econ. 67, p. 68. (In English)
46. Weimann, J., 2006. Economic policy: allocation and collective decision-making, Springer-Verlag, p. 382. (In German)
47. Miceli, J. T., 2017. The Oxford Handbook of Law and Economics: Volume 1: Methodology and Concepts, Edited by Parisi F., pp. 10-11. (In English)
48. Moszoro, W. M., Spiller, T. P., 2016. Coase and the transaction cost approach to regulation, The Elgar Companion to Ronald H. Coase, Edited by Menard C., Bertrand E., Edward Elgar Publishing, p. 267. (In English)
49. Locke, J., 1988. Two Treatises of Government, Cambridge University Press, Edited by Laslett P., p.357. (In English)
50. The Constitution for the Federal Republic of Germany, Article 20a. (In German)
51. Faure, G. M., Partain, A. R., 2019. Environmental Law and Economics, Cambridge University Press, p. 97. (In English)
52. Izoria, L., 2009. Modern State and Modern Administration, Siesta, p. 60. (In Georgian)
53. Harari, Y. N., 2018. 21 lessons for the 21st Century, NY, Spiegel & Grau, p. 120. (In English)
54. Ashford, A. N. 1988. Science and Values in the Regulatory Process, Statist. Sci. 3 (3), p. 377. (In English)
55. Law of Georgia on Environmental Protection. (In Georgian)
56. Association Agreement between Georgia and the European Union. (In Georgian)
57. The Constitution of Georgia. (In Georgian)
58. Treaty on the Functioning of the European Union, Article 11. (In English)
59. Faure, G. M., Partain, A. R., 2019. Environmental Law and Economics, Cambridge University Press, p. 3. (In English)
60. Ruff, L., 1972. The Economic Common Sense of Pollution, In: Robert Dorfman and Nancy S. Dorfman, Economics of the Environment, V. W. Norton, pp. 3-4. (In English)
61. Pratten, S., 2016. Coase on the nature and assessment of social institutions, The Elgar Companion to Ronald H. Coase, Edited by Claude Menard & Elodie Bertrand, Edward Elgar Publishing, p. 115. (In English)
62. Kalichava, K., 2016. Legal Foundations of Public Administration, ed. Khubua, G., Somerman, P. K., Tbilisi, p. 335. (In Georgian)
63. Coase, H. R., 1991. The Institutional Structure of Production, Lecture to the memory of Alfred Nobel. (In English)

64. Environmental Law and Economics, Edited by Klaus Mathis and Bruce R. Huber, Springer International Publishing, 2017, XIII. (In English)
65. Miller, C. D., 1995. Applying the Coase Theorem to International Environmental Law or Bright Lines and the Compensated Tax, 7 Int'l Legal Persp., pp. 155-156. (In English)
66. Van den Bergh, J., 2001. Ecological Economics: Themes, Approaches, and Differences with Environmental Economics, Regional Environmental Change 2(1), pp. 15-17. (In English)
67. Adler, D. M., Posner, A. R., 1999. Rethinking Cost-Benefit Analysis, Yale Law Journal 109, no. 2, pp. 177-181. (In English)
68. Faure, G. M., Partain, A. R., 2019. Environmental Law and Economics, Cambridge University Press, p. 109. (In English)
69. Hahn, W. R., Stavins, N. R., 2011. The Effect of Allowance Allocations on Cap-and-Trade System Performance, Journal of Law and Economics, Vol. 54, No. 4, Markets, Firms, and Property Rights: A Celebration of the Research of Ronald Coase, p. 268. (In English)
70. Dales, H. J., 1968. Land, Water and Ownership, The Canadian Journal of Economics, 1(4), pp. 791-804. (In English)
71. Pratten, S., 2016. Coase on the nature and assessment of social institutions, The Elgar Companion to Ronald H. Coase, Edited by Menard C., Bertrand, E., Edward Elgar Publishing, pp. 115-116. (In English)
72. Borghesi, S., Montini, M., Barreca, A., 2016. The European Emission Trading System and its Followers Comparative Analysis and Linking Perspectives, Springer, pp. 6-7. (In English)
73. Saraiva, R., 2017. Behavioural and Evolutionary Approach to the Law and Economics of Cap-and-Trade, Economic Analysis of Law in European Legal Scholarship, Volume 4, Edited by Mathi K., Huber R. B., p. 411. (In English)
74. EU ETS Handbook, p. 5. (In English)
75. Weber, H. R., 2017. Emission Trading Schemes: A Coasean Answer to Climate Change? Economic Analysis of Law in European Legal Scholarship, Volume 4, Edited by Mathi K., Huber R. B., pp. 361-362. (In English)
76. Faure, G. M., Partain, A. R., 2019. Environmental Law and Economics, Cambridge University Press, p. 125. (In English)
77. Libecap, D. G., 2016. Coasean bargaining to address environmental externalities, The Elgar Companion to Ronald H. Coase, Edited by Menard C., Bertrand E., Edward Elgar Publishing, p. 100. (In English)
78. Saraiva, R., 2017. Behavioural and Evolutionary Approach to the Law and Economics of Cap-and-Trade, Economic Analysis of Law in European Legal Scholarship, Volume 4, Edited by Mathi K., Huber R. B., p. 422. (In English)
79. Directive of the European Parlament and of the Council 2003/87/EC (In English)
80. Directive 2009/29/EC (English)
81. Baron, R., 2001. International Emission Trading From Concept to Reality, International Energy Agency, p. 13. (In English)
82. Faure, G. M., Partain, A. R., 2019. Environmental Law and Economics, Cambridge University Press, p. 126. (In English)
83. Bayer, P., Aklin, M., 2020. The European Union Emissions Trading System reduced CO^2 emissions despite low prices, Proceedings of the National Academy of Sciences. 117 (16), pp. 8804-8812. (In English)
84. Early estimates of CO^2 emissions from energy use, Eurostat, 78/2020 – 6 May 2020. (In English)
85. Graichen, J., Gores, S., Schmid, C., Mandl, N., 2021. Trends and projections under the Effort Sharing Legislation, European Topic Centre on Climate change mitigation and energy, p. 5. (In English)
86. Mankiw, G. N., 2001. Principles of Microeconomics, South-Western Cengage Learning, 6th edition, p. 220. (In English)
87. Massai, L., The Revision of the EU Emissions Trading System, European Energy Law Report 7, p. 6. (In English)
88. Brunix, K., Ovaere, M., 2020. Estimating the Impact of COVID-19 on Emissions and Emission Allowance Prices Under EU ETS. (In English)
89. Commission Delegated Regulation (EU) 2019/331, Official Journal of the European Union, p. 31. (In English)
90. The Treaty of the Functioning of the European Union, Article 192 (2). (In English)
91. Borghesi, S., Montini, M., Barreca, A., 2016. The European Emission Trading System and its Followers Comparative Analysis and Linking Perspectives, Springer, p. 20. (In English)
92. Baudry, M., Faure, A., Quemin, S., 2020. Emissions trading with transaction costs, Centre for Climate Change Economics and Policy Working Paper 371/Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment Working Paper 341, London School of Economics and Political Science, p. 3. (In English)
93. Coase, H. R., 1974. The Lighthouse in Economics, The Journal of Law and Economics, 17(2), pp. 357-376. (In

English)
94. Wallen, D., Barzel, Y., 2016. Coase's Contribution to Contract Theory, The Elgar Companion to Ronald H. Coase, Edited by Menard C., Bertrand E., Edward Elgar Publishing, p. 77. (In English)
95. Dark Energy, Dark Matter, Science Mission Directorate. (In English)
96. McCann, L., 2013. Transaction costs and environmental policy design, Ecological Economics, Elsevier, vol. 88(C), pp. 253-262. (In English)
97. Krutilla, K., Krause R., 2011. Transaction Costs and Environmental Policy: An Assessment Framework and Literature Review. International Review of Environmental & Resource Economics, 4(3-4), pp. 261-354. (In English)
98. Radkau, J., 2002. Nature and Force, A World History of the Environment, C. H. Beck, p. 15. (In German)
99. Hardin, G., 1968. The Tragedy of the Commons, 162 Science 1243, p. 1245. (In English)

სამართალი და ეკონომიკა, ანუ Punctum Archimedis* გარემოს დაცვის სამართალში

ივიკო ხავთასი
ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბაკალავრიატის პროგრამის მე-4 კურსის სტუდენტი

საკვანძო სიტყვები: სამართალი და ეკონომიკა, ქოუზის თეორემა, გარემოს დაცვის სამართალი, ზედა ზღვარი და ემისიებით ვაჭრობა

„სამართლის შესწავლის ამოცანებს თანამედროვე, „თითრზე შავად ნაბეჭდის ადამიანი"[1] შეიძლება თავს ართმევდეს, მაგრამ მომავალი სტატისტიკისა და ეკონომიკის ოსტატთათვისაა."[2]

შესავალი

თანამედროვე სახელმწიფოში მორალურ კონსენსუსს მრავალ ასპექტში ანაცვლებს თავისუფალი ბაზრის იდეა, ხოლო ინდივიდებს შორის სოციალური კავშირის არქიტექტონიკას ეკონომიკური მოთხოვნა-მიწოდება აყალიბებს.[3] ამ ფონზე სამართლისა და ეკონომიკის დარგი (რომელიც იურისპრუდენციასა და ეკონომიკის სოციალურ მეცნიერებებს აერთიანებს) წინა საუკუნის 60-იანი წლებიდან ყველაზე გავლენიან ინტერდისციპლინურ მეთოდოლოგიად იქცა ამერიკის შეერთებულ შტატებსა[4] და დასავლეთ ევროპაში, თუმცა, საქართველოს აკადემიურ სფეროსთან კონსოლიდაცია ჯერ კიდევ შეძლო.

ფორმალურად, იურისტთათვის ეკონომიკა რჩება ეზოთერულ სფეროდ, რომელიც ცდილობს დიაგრამებითა და ფორმულებით ახსნას მაკრო- და მიკროეკონომიკური ფენომენები, ხოლო, უფრო შინაარსობრივად, იურისტთა უმრავლესობისთვის მიუღებელია იდეა, რომ ეკლექტური სამართლის სოციალური სისტემა ეკონომიკური ოპტიმალურობის

* ლათ. „არქიმედეს წერტილი", ანუ ის პუნქტი, საიდანაც შესაძლებელია დაკვირვების საგნის (მათ შორის, სოციალური წესრიგის) მაქსიმალურად სრულყოფილად გათავისება.

1 ინგ. Black Letter Man – იურისტი, რომელიც ნორმატიულ ტექსტს შეისწავლის ვიწროდ და განმარტავს სიტყვასიტყვით.

2 Holmes, O.W., 1897. Path of the Law, Boston Law School Magazine 1 (4), p. 11.

3 Golecki M., 2008. The Coase Theorem and Philosophical Foundations of Law and Economics, 2 Masaryk U. J.L. & Tech. 209, pp. 213-214, იხ. ციტირება Fukuyama F.,1989, The End of History, The National Interest 6, p. 8.

4 Kronman T. A., 1993. The Lost Lawyer: Failing Ideals of the Legal Profession, p. 166.

კანონზომიერებას შეიძლება ემყარებოდეს, რადგან ისინი ასეთ მოცემულობაში უცხო დისციპლინის მიერ ავტონომიური დარგის ოკუპაციის მცდელობას შეიცნობენ.[5] სამართლის ეკონომიკური ანალიზი ბევრისთვის კალკულაციური გულცივობის სიმბოლოდ რჩება, ხოლო ნორმატიული აქტების ეკონომიკური და სოციოლოგიური პირდაპირი თუ გვერდითი ეფექტები უგულებელყოფილია.[6]

იურისპრუდენციას, ისევე როგორც ეკონომიკის მეცნიერებას, აქვს დამახასიათებელი ლინგვისტიკა. თითოეული ამ დარგის შესწავლა მეტწილად გულისხმობს დარგისთვის დამახასიათებელ ენასა და ფენომენებთან დაახლოების პროცესს, რაც თავის მხრივ, შემდგომში განსაზღვრავს აზროვნებისა და მეთოდოლოგიის წესსაც.[7] სამართლისა და ეკონომიკის ავტონომიური დარგი ბილინგვური გამოდის, ხოლო დაახლოების პროცესში მნიშვნელოვანი ხდება ფორმალური განათლება. სამწუხაროა, რომ საქართველოში სამართლისა და ეკონომიკის ფაკულტეტები სტუდენტებს ვერ სთავაზობს თანამედროვე გამოწვევებთან შესაბამის ინტერდისციპლინურ განათლებას. იმდენად, რამდენადაც პრაქტიკოს თუ თეორეტიკოს იურისტებს, როგორც მინიმუმ, ფართო შემხებლობა აქვთ ფინანსურ ინსტიტუტებთან და აგრეთვე, საკანონმდებლო პროცესის ფარგლებში ქმნიან რეგულაციათა ჩარჩოს, ერთი მხრივ, სამწუხაროა, ხოლო მეორე მხრივ, საxიფათოა ქართველ იურისტთა თუ ეკონომისტთა წრეებში მწყრალი და ჰერმეტული დამოკიდებულება სამართლისა და ეკონომიკის დარგის მიმართ.

ამერიკაში სამართლისა და ეკონომიკის დარგის თეორიულ განვითარებამდე, საერთო სისტემის გამორჩეული მოსამართლეები, მაგალითად, ოლივერ ჰოლმსი, ჰენრი ფრენდლი, ბენჟამინ კარდოზო თუ ლერნდ ჰენდი, უკვე იყენებდნენ ეკონომიკური აზროვნებისთვის დამახასიათებელ მეთოდოლოგიას სამოსამართლო პრაქტიკაში,[8] შეიძლება ითქვას, პრაქტიკა წინ უსწრებდა აკადემიას. საქართველოში ამ მხრივაც თეორიამ უნდა სწიოს სიზიფეს ტვირთი.

სამართლისა და ეკონომიკის ინტერდისციპლინური დარგი

ეკონომიკა შედარებით ახალგაზრდა დარგია, თუმცა მე-20 საუკუნის შუახნიდან ყველაზე დიდი გავლენა აქვს სოციალურ მეცნიერებებს შორის, ამიტომაც უწოდებენ ხოლმე „სოციალური მეცნიერებების დედოფალს“, თუმცა თავის მხრივ, ადანაშაულებენ ერთგვარ იმპერიალიზმში,[9] რაც გულისხმობს ეკონომიკური ანალიზის აქტიური გავრცელების ტენდენციას ისეთ კლასიკურად არასაბაზრო სფეროებზე, როგორებიცაა რელიგია, კულტურა, სამართალი, ოჯახი და ა.შ. ამ გაფართოების გამომწვევი მიზეზია ის, რაც ეკონომიკის დისციპლინას განასხვავებს სხვა სოციალური მეცნიერებებისგან – მოქნილი მიდგომა, მეთოდოლოგია,[10] რომელიც გულისხმობს პირველადი და მეორეული შედეგების გათავისების მცდელობას; ეფექტების,

---

5 Posner R., 1975. The Economic Approach to Law, 53 Texas Law Review 758, p. 764.

6 საინტერესოა რომ 2020 წლის პირველი იანვრიდან ამოქმედდა ცვლილებები ორგანულ კანონში „ნორმატიული აქტების შესახებ“ და სავალდებულო გახდა, აქტების პროექტს თან დაერთოს რეგულირების ზეგავლენის შეფასების ანგარიში, თუმცა იმისთვის, რათა აღნიშნული რეფორმა მხოლოდ ფორმალურ ბელეტრისტიკად არ იქცეს, აუცილებელია ამ მიმართულებით სტაბილური აკადემიური, მათ შორის, ფართო და ვიწრო დარგობრივი თუ მეთოდოლოგიური ანალიზის განვითარება, რის მცდელობასაც წარმოადგენს წინამდებარე სტატია, იხ. How Regulatory Impact Assessments can Include Sustainable Development Goals, Ministry of Justice of Georgia, 2019, p. 5; ასევე იხ. საქართველოს ორგანული კანონი „ნორმატიული აქტების შესახებ“, მუხლი 171, ნორმატიული აქტების შესახებ | სსიპ „საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე“ (matsne.gov.ge) [Last seen ბოლოს გადამოწმებული 06/03/2021]

7 Sage-Fuller B., Lippe F. P., Conaill O. S., 2013. Law and Language (s) at the Heart of the European Project: Educating Different Kinds of Lawyers, Law and Language, Edited by Freeman M., Smith F., p. 500.

8 ეკონომიკურმა მეთოდოლოგიამ სამართალი მეცნიერულად გადამოწმებად კვლევის დარგად ჩამოაყალიბა, ხოლო რადგანაც ეკონომიკა inter alia არჩევანის თეორიაა, იგი მოსამართლეთათვისა და კანონმდებლებისთვის ოპტიმალური პოლიტიკის გენერატორად/ინსტრუმენტად იქცევა, იხ. Cooter R., Ulen T., 1997. Law and Economics, Massachusetts: Addison Wesley, 3.

9 Boulding E. K., 1969. Economics as a Moral Science, American Economic Review, 59 (1), p. 8; ასევე იხ. Lazear P. E., 2000. Economic Imperialism, Quarterly Journal of Economics, 115 (1), pp. 99-146.

10 Becker G. S., 1976. The Economic Approach to Human Behavior, University of Chicago Press, p. 5.

მათ შორის გვერდითი რეზულტატების მოკვლევას არა მხოლოდ მოკლევადიან, არამედ რაც მთავარია, გრძელვადიან პერსპექტივაშიც.[11] აგრეთვე, ეკონომიკის მეთოდოლოგიას მეტად მიმზიდველს ხდის ის გარემოება, რომ იგი ნორმატიული სისტემის პირდაპირი გავლენებისა თუ სუსხის არა მხოლოდ გონივრული გააზრების საშუალებაა, არამედ აგრეთვე სთავაზობს პოლიტიკის შემქმნელებს ნორმატიულ პროგრამას სამართლის დარგებისა თუ ინსტიტუტთა რეფორმირებისთვის.[12]

სამართლისა და ეკონომიკის დამოუკიდებელი დარგის გენეზისი მე-20 საუკუნის 60-იან წლებს უკავშირდება; სწორედ ამ დროიდან დაიწყო სხვადასხვა ავტორმა ეკონომიკისა და სამართლის მეცნიერებების დაახლოება, მათ შორის, ეკონომიკის მეთოდოლოგიის არა მხოლოდ კომერციულ და კონკურენციის სამართალში, არამედ სხვა დარგებში ფართოდ გამოყენებაც; ერთი მხრივ, პოზიტიური ანალიზი, ანუ ფაქტობრივი გადააზრება და მეორე მხრივ, ნორმატიულ, ანუ ოპტიმალურ რეფორმათა განსაზღვრის მცდელობები. ეკონომიკისა და იურისპრუდენციის დაახლოება შეიძლება აიხსნას იმ გარემოებით, რომ მოსამართლეებს რთულ შემთხვევებთან[13] პირისპირ სჭირდებოდათ სხვა დისციპლინებისა და კლასიკურად მეტაიურიდიული ინსტრუმენტების პრაგმატული გამოყენება, შესაბამისად, სამართალმა ამ კომპლექსური კაზუისტიკური გამოწვევების ფონზე დაკარგა ავტონომიური დისციპლინის სტატუსი და ჩამოყალიბდა ინტერდისციპლინურ დარგად.[14] ეს სამოსამართლო ტენდენცია კი დროთა განმავლობაში იურისტთა მთელი გილდიის პროფესიულ სტრატეგიად იქცა.[15]

ნორმატიული წესრიგის ერთ-ერთი მთავარი სოციალური ფუნქცია ეკონომიკური პროდუქტიულობის ზრდისთვის ხელის შეწყობა უნდა იყოს.[16] სამართლის დარგისთვის ეკონომიკა მნიშვნელოვანია იმდენად, რამდენადაც მისი დახმარებით სისტემის შედეგების უკეთ გააზრებაა შესაძლებელი, ხოლო ეკონომიკისთვის სამართალი წარმოადგენს ბაზრის საფუძვლების გასიგრძეგანების მედიუმს.[17] სამართლის გავლენა ეკონომიკაზე არსებითია, რადგან სამართლებრივი სისტემის გარეშე არ არსებობს საბაზრო სტრუქტურა – უფლებები, რომლებიც ინდივიდებს გააჩნიათ განსაზღვრულია კანონმდებლობით – შესაბამისად, ეკონომიკურ საქმიანობას მეტწილად აკონტროლებს იურიდიული სისტემა.[18] სამართალი და ეკონომიკა მჭიდროდაა ერთმანეთთან დაკავშირებული. განვიხილოთ ამ კავშირის აღმომჩენი ერთ-ერთი პირველი და დღემდე ყველაზე გავლენიანი მცდელობა.

„ქოუზის თეორემა“

აკადემიკოსის გავლენის ერთ-ერთი მაჩვენებელია მისი ტექსტების ციტირება,[19] ხოლო ბრიტანელი ეკონომისტის, ნობელის პრე-

11 Hazlitt H., 1978. Economics in One Lesson, Crown Publishers, Inc., p. 191.

12 Guerra-Pujol F. E., 2012. Modelling the Coase Theorem, 5 Eur. J. Legal Stud. 179, p. 181, იხ. ციტირება Medema G. S., 1999. Legal Fiction: The Place of the Coase Theorem in Law and Economics, 15 Economics & Philosophy, p. 209.

13 ინგ. Hard Cases, პოზნერი, რონალდ დვორკინის მსგავსად, არ უარყოფს მორალის არსებით როლს მოსამართლის საქმიანობაში, მაგრამ განსხვავებით დვორკინისგან, მორალურ მტკიცებებს პოლიტიკურ პრეფერენციებთან აიგივებს და სამოსამართლო ფილოსოფიის მეტად ობიექტურ და პრაგმატულ ვექტორად ეკონომიკური მეთოდოლოგია მიაჩნია, ვრცლად იხ. Posner A. R., 2007. Tribute to Ronald Dworkin and a note on Pragmatic Adjudication, 63 New York University Annual Survey of American Law 9, p. 10.

14 Domnarski W., 2016. Richard Posner, Oxford University Press, pp. 140-141.

15 მომავალში სამართლებრივი ურთიერთობების გართულების კვალდაკვალ ეკონომიკური მეთოდოლოგიაც ვეღარ შეძლებს სამართლებრივი რეალობის საკმარისი სიცხადით ახსნას; ამ ფონზე ე.წ იურისტ-ეკონომისტებმა შეიძლება ადგილი დაუთმონ სხვა „რენესანსულ“ პირებსა და პროფესიებს. მაგალითად, ასეთი ტენდენცია შეიმჩნევა ქცევითი ეკონომიკისა და სამართლის დარგის ჩამოყალიბების კვალდაკვალ, სადაც ფსიქოლოგია და ნეირო-მეცნიერებებია გამოყენებული არსებული ეკონომიკურ-სამართლებრივი რეალობის უკეთ ასახსნელად, იხ. Calabresi G., 2016. The Future of Law and Economics, Yale University Press, p. 5.

16 შეად. „სამართლის მიზანი მორალური ქცევის წახალისებაა“, ზოიძე ბ., 2013. სამართლის პრაქტიკული ყოფიერების შემეცნების გზა, გვ. 205.

17 Cooter R., Ulen T., 2010. Law & Economics, The Pearson Series in Economics, 6th edition, 9.

18 Coase H. R., 1992, The Institutional Structure of Production, American Economic Review, 82, pp. 713-19, 718; იხ. აგრეთვე Coase H. R. 1993, Law and Economics at Chicago, 36 J.L. & ECON. 239, p. 251.

19 Landes M. W., Lahr-Pastor S., 2011. Measuring Coase's Influence, 54 J.L. & Econ. p. 383, 383.

მიის ლაურეატის რონალდ ქოუზის სახელი უკავშირდება სამართლისა და ეკონომიკის დარგში ყველაზე გავლენიან სამეცნიერო სტატიებს, მაგალითად, ქოუზის „სოციალური დანახარჯის პრობლემა“[20] ითვლება ყველაზე ხშირად ციტირებად სამეცნიერო სტატიად სამართლისა და ეკონომიკის დარგში.[21] სწორედ აღნიშნულ ტექსტშია[22] ნაგულისხმევი მსჯელობა ე.წ. ქოუზის თეორემის შესახებ, რომლის მიხედვით, თუკი მხარეთა მოლაპარაკებისას არ არსებობს ოპერაციული, იგივე ტრანზაქციის დანახარჯები და ინფორმაცია სრულყოფილია, იურიდიული გავლენა (მათ შორის, სანივთო უფლებათა ფიქსაცია, დელიქტური პასუხისმგებლობის განსაზღვრა თუ სხვა) თავისუფლად გასხვისებადი რესურსების განაწილებაზე არარელევანტური ხდება, ხოლო მხარეთა მიერ დამოუკიდებლად განსაზღვრული უფლებათა კონფიგურაცია იქნება ეკონომიკურად ყველაზე ოპტიმალური.

თეორემის გასააზრებლად აუცილებელია განიმარტოს რამდენიმე საკითხი, პირველ რიგში, ტრანზაქციის დანახარჯების ცნება. მე-20 საუკუნის პირველ ნახევარში ეკონომიკის თეორიაში გაბატონებული იყო მოსაზრება, რომ საბაზრო მექანიზმების თავისუფალ ფუნქციონირებას არაფერი აბრკოლებს, შესაბამისად, მხარეებს შორის საბაზრო ურთიერთობები უფასოდ, ანუ დანახარჯების გარეშე შეიძლება წარიმართოს. ქოუზი ინტუიციურად გრძნობდა აღნიშნული ვარაუდის სიმცდარეს; მან დასვა მარტივი შეკითხვა, თუკი საბაზრო სისტემა „უფასოა“, რატომ არსებობს კომპანია, რომელიც სანებართვო-საკონტროლო სისტემის ნაყოფია, ნაცვლად იმისა, რომ მხარეები ყოველ ცალკეულ ურთიერთობაში ინდივიდუალიზებული ხელშეკრულებით განსაზღვრავდნენ უფლებებსა და მოვალეობებს? რატომ არსებობს შრომითი ხელშეკრულება ზოგიერთ შემთხვევაში ნარდობის ხელშეკრულების ნაცვლად? ქოუზმა აშშ-ში კორპორაციების დაარსება/ფუნქციონირება შეისწავლა ემპირიულად და მივიდა დღეს თითქოს ცალსახა, თუმცა იმდროინდელ აკადემიაში პარადიგმის ამომყირავებელ დასკვნამდე, რომ თავისუფალ საბაზრო ურთიერთობებშიც არსებობს დანახარჯები, რომელთა გაწევაც უწევს საბაზრო ტრანზაქციაში მონაწილე პირებს, მაგალითად, ხელშეკრულების ფასის გამორკვევა, მომზადება, მხარეების ვინაობის დადგენა, პირობების განსაზღვრა. მათ შორის, ეს ხარჯები განაპირობებენ კორპორაციათა არსებობას ბაზარზე.[23] 1937 წელს გამოქვეყნებულ სტატიაში დაფიქსირებულმა ამ შეხედულებამ იდეალური სამყაროების ეკონომიკურ სისტემებს თეორიული საფუძველი შეურყია.

სწორედ საფუძველშერყეული იდეალური სამყაროს ათვლის წერტილი გამოიყენა ქოუზმა „სოციალური დანახარჯის პრობლემაში“ აზრობრივ ექსპერიმენტად და მიუთითა, რომ სამყარო, სადაც ინფორმაცია სრულყოფილია და ოპერაციული ხარჯები ნულის ტოლი, ეკონომიკურად მაქსიმალური პროდუქტიულობა მიიღწევა საჯარო ინტერვენციის გარეშეც დეცენტრალიზებულად და დამოუკიდებლად იმისა, თუ ვის მიანიჭებს კანონმდებლობა საკუთრების უფლებას, სახელშეკრულებო თუ დელიქტური სამართლის პასუხისმგებლობებს. ასეთი სამყაროს ფაქტობრივი არსებობა უტოპიაა და აღნიშნულის შესახებ იგი წერდა, რომ მისთვის მნიშვნელოვანი არ ყოფილა უტოპიის ჰიპოთეტური სამყაროების კვლევა, არამედ იმის ჩვენება, რომ იდეალური კონკურენციის პირობები, სადაც სოციალური და კერძო დანახარჯები ერთმანეთს უტოლდება,[24]

---

20 Coase H. R., 1960. The Problem of Social Cost, The Journal of Law and Economics, vol. 3.

21 Shapiro R. F., Pearse M.,2012. The Most-Cited Law Review Articles of All Time, 110 MICH. L. REV. p. 1483.

22 აბზაცში მითითებული თეორემა პირველად 1959 წელს ქოუზმა ადრინდელ სტატიაში განიხილა; გააკრიტიკა აშშ-ის კომუნიკაციების ეროვნული კომისიის (FCC) პრაქტიკა რადიოსიხშირეების ცენტრალიზებული/დირექტიული განაწილების შესახებ. მისი აზრით, ამ პრაქტიკის ნაცვლად, თუკი სიხშირეებზე საკუთრების უფლება მკაფიოდ იქნებოდა განსაზღვრული და ოპერაციული ხარჯები შემცირებული, ეკონომიკური პროდუქტიულობა კერძო მოლაპარაკებების შემდეგ (პარეტო) ოპტიმალურობას მიაღწევდა. ამ პროცესში კი FCC-ის შეშფოთება, თითქოს კერძო სისტემა გამოიწვევდა რადიოსიხშირეების სრულ კოლაფსს, უადგილო იყო, რადგან მოგების მაქსიმიზაციის სურვილით შეპყრობილ მხარეები კერძო მოლაპარაკებებისა და ტექნოლოგიური ინოვაციების ფონზე არ დაუშვებდნენ ინდუსტრიული ქაოსის არსებობას. იხ. Coase H. R., 1959. The Federal Communications Commission, Journal of Law and Economics, 1-40.

23 Coase H. R., 1937. The Nature of the firm, Economica, 4(16), pp. 386-405, 392.

24 „ქოუზის თეორემა“, როგორც კერძო სახელი, პირველად ნობელიანტმა, ეკონომისტმა ჯორჯ სტიგლერმა გამოიყენა; სტიგლერის აზრით, თეო-

ფიქციურია და შესაბამისად, პოლიტიკისა თუ სამართლის განსაზღვრაზე უფლებამოსილმა პირებმა აუცილებლად უნდა გაითვალისწინონ ოპერაციული დანახარჯების არსებობა და მათი ნეგატიური როლი ეკონომიკურ პროდუქტიულობაზე.[25]

ეკონომისტთა დიდი ნაწილი, მნიშვნელობა არ აქვს მათ პოლიტიკურ ვექტორებს, ხატავს იდეალური ეკონომიკის სისტემას და რეალურ სამყაროზე დაკვირვებისას არ აანალიზებს იმას, თუ ფაქტობრივად როგორ მუშაობს ეკონომიკა, სანაცვლოდ, ისინი მეტ ენერგიას ხარჯავენ იმის გამორკვევაზე, თუ როგორ შეიძლება წარმოდგენილი იდეალის განხორციელება.[26] რონალდ ქოუზი თავისი თეორემით ასეთ დაინტერესებულ ეკონომისტებს „დაფის ეკონომისტებს"[27] უწოდებდა, რომელთა მსჯელობები დაშორებულია რეალურ პრობლემებს და ექცევა ჰიპოთეტურ ceteris paribus-ის საზღვრებში. ამისგან საპირისპიროდ, ქოუზს სურდა აღნიშნული ჰიპოთეტური მოდელის გააზრებით, ოპერაციული დანახარჯებისა და ინფორმაციის არასრულყოფილების პირობებში პოლიტიკის განსაზღვრისას გათვალისწინებული ყოფილიყო კანონმდებლობის არსებითი როლი რესურსების სოციალურად ოპტიმალური გადანაწილებისა და წარმოების გაზრდისთვის.[28]

ქოუზი იზიარებდა საკუთრების უფლების მოდერნულ გაგებას,[29] კერძოდ მიაჩნდა, რომ თუ გარკვეული მოქმედებების განხორციელებაზე უფლებების შეძენა და გასხვისება შესაძლებელი იქნებოდა თავისუფალი ბაზრის პირობებში, მაშინ, როდესაც ტრანზაქციის ხარჯები არ იყო არაოპტიმალურად მაღალი, უფლებას შეიძენდა პირი, რომლისთვისაც ყველაზე ფასეული/ღირებული იქნებოდა ამ უფლების გამოყენება წარმოებისთვის ან უბრალო სიამოვნებისთვის. ერთი ადამიანის მიერ მოპოვებული უფლებით სარგებლობა ყოველთვის შეზღუდა-

---

რემა გულისხმობდა, რომ „იდეალური კონკურენციის პირობებში სოციალური და კერძო დანახარჯები ერთმანეთის ტოლია." იხ. Stigler J. G., 1966. The Theory of Price, Macmillan Co., 3rd ed., p. 113.

25 სამწუხაროდ, დღემდე ქოუზის თეორემის კვლევის საგანი კონცენტრირებულია ნულოვანი ოპერაციული დანახარჯების უტოპიურ სამყაროებზე, 2003 და 2010 წლებში ჩატარებული კვლევების თანახმად, ეკონომიკის სახელმძღვანელოებისა და ქოუზის თეორემის შესახებ ყველაზე ციტირებადი სტატიების 75-80% არაზუსტად წარმოადგენს თეორემის არსს, იხ. Shirley M. M., 2013. Battles Lost and Wars Won: Reflections on the Problem of Social Cost, Journal of Natural Resources Policy Research 5 (4), pp. 243-7. ალბათ, აკადემიკოსი იურისტები თუ ეკონომისტები კომფორტულად გრძნობენ თავს რეალური სამყაროსგან მოშორებული ჰიპოთეტური სამყაროების კვლევისას, იხ. Coase H. R., 1988. The Firm, the Market and the Law, University of Chicago Press, p. 15.

26 ქოუზის აზრით, პოლიტიკის განსაზღვრისას უნდა გვახსოვდეს, რომ არჩევანი კეთდება პრაქტიკულად განხორციელებად ალტერნატივებს შორის; ოპერაციული დანახარჯების პირობებში არჩევანი „ან ყველაფერი, ან არაფერი" არასდროსაა პრაგმატული გადაწყვეტა. იხ. E.W. Williams W. E., Coase H. R., 1964. Discussion, The American Economic Review, vol. 54, no. 3, p. 195.

27 ქოუზის აზრით, „დაფის ეკონომიკა" გულისხმობდა იმგვარ მეთოდოლოგიას, რომლის ფარგლებშიც ეკონომისტები ემსგავსებიან ისეთ „მასწავლებელს", რომელიც ყოვლისმცოდნე და ყოვლისშემძლეა, თუმცა დაშორებულია ემპირიას. მათი ეკონომიკური ანალიზი შეიძლება უზადოდ გამოიყურებოდეს სასკოლო დაფაზე, მაგრამ პრაქტიკული მნიშვნელობა მცირე ჰქონდეს. Medema G. S., 1994. Ronald Coase, The Macmillan Press, edited by John Pheby, pp. 156-157.

28 ემპირიულად უნდა შეფასდეს, დადგენილი ნორმატიული წესრიგით მიღებული სარგებელი აჭარბებს თუ არა status quo ante-ს შეცვლით დამდგარ ზიანს, იხ. Coase H. R., 1960. The Problem of Social Cost, Journal of Law & Economics, 3, pp. 1-44, 27.

29 სანივთო საკუთრების უფლების ორგვარი გაგება არსებობს, საკუთრებაზე უფლების მონოლითური გაგება, რომელიც ინგლისური საერთო სამართლის ნაყოფია და რომლის მიხედვით, საკუთრება გაგებულია როგორც განუყოფელი ობიექტი, რომლის ფლობა, სარგებლობა და განკარგვა შეუძლია მხოლოდ ერთ პირს ექსკლუზიურად, ხოლო სანივთო სამართალი შეისწავლის ურთიერთობას ადამიანსა და საკუთრებას შორის და მეორე, უფრო ახალი გადააზრება, რომელიც ეკუთვნის ინგლისელ ფილოსოფოს ჯერემი ბენთამს, რომლის მიხედვით საკუთრება არის inter alia მრავალ სარგებლიანობათაგან ერთი ან მეტი ტიპის ინტერესზე უფლება, ხოლო სანივთო სამართლის შესწავლის საგანი არის ადამიანების ურთიერთობები ნივთებთან დაკავშირებით. ერთ ნივთსა თუ ინტერესზე სხვადასხვა ტიპის სარგებლობის უფლება შეიძლება ჰქონდეს სხვადასხვა პირს; აღნიშნული მსჯელობა განვითარებულია ლექციათა ციკლში Property and Liability by Richard Adelstein, Wesleyan University; ქოუზიც საკუთრებას აღიქვამდა როგორც მხოლოდ და მხოლოდ in personam, ანუ კონკრეტულ პირებთან მიმართებით განსაზღვრული უფლებების ერთიანობად. იხ. Baron B. J., 2014. Rescuing the Bundle-of-Rights Metaphor in Property Law, University of Cincinnati Law Review, Vol. 82, Issue 1, pp. 57-101, 65.

ვს სხვებს, რომელთათვისაც აღნიშნული უფლებით სარგებლობა ნაკლებად ღირებულია. უფლებათა ამგვარი გადაჯგუფება მხოლოდ მაშინ განხორციელდება, თუკი ოპერაციული დანახარჯები იმაზე ნაკლებია, ვიდრე გადაჯგუფების შედეგად გაზრდილი საერთო კეთილდღეობა. შესაბამისად, ოპერაციული დანახარჯების არსებობასა და სიდიდეს გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს, თუ როგორ ან საერთოდ იქნება თუ არა გამოყენებული ესა თუ ის უფლება ოპტიმალურად. ამ ფონზე იურისტ-ეკონომისტთა ახალი კლასის მიზანი სოციალური პოლიტიკის განსაზღვრის პროცესში უნდა გახდეს ტრანზაქციის ხარჯების მინიმუმამდე დაყვანა, ანუ საბაზრო ეკონომიკური პროდუქტიულობის მაქსიმალურად ზრდისთვის ხელის შეწყობა.

კლასიკური ეკონომიკური თეორიის თანახმად, კერძო საბაზრო ურთიერთობების იდეალურად ფუნქციონირებისთვის აუცილებელია, რომ მხარეებმა თავიანთ თავზე მიიღონ ყველა შესაძლო დანახარჯი და სარგებელი, თუმცა კომპლექსური სოციალური ურთიერთობების გამო, ხშირად რეალობა სხვაგვარი და შესაბამისად, პრობლემურია; ერთი პირის მოქმედება შეიძლება გაუცნობიერებლად დადებით ან ნეგატიურ გავლენას ახდენდეს მესამე პირზე. ქოუზის თეორემაც უპირველესად უკავშირდება ნეგატიური, იგივე გარეგანი მავნე ეფექტების (ინგ. Negative Externality) პრობლემის ალტერნატიულ გადაწყვეტას ეკონომიკაში. ყველაზე მარტივად, ნეგატიური გარეგანი ეფექტი არის ერთი პირის ქმედების აუნაზღაურებელი გავლენა მეორეს კეთილდღეობაზე, იმ დათქმით, რომ მხარეთა შორის არ არსებობს ამ გავლენის შესახებ ნებელობა, კერძოდ, გადაწყვეტილების მიმღები არ/ვერ ითვალისწინებს მავნე ეფექტის გავლენებს მესამე პირებზე და შედეგად, საერთო ეკონომიკურ კეთილდღეობაზე გარეგან ეფექტებს აქვთ ნეგატიური გავლენა იმდენად, რამდენადაც წარმოებულ პროდუქტზე დანახარჯები საზოგადოებისთვის მეტია, ვიდრე თავად მწარმოებლისთვის.[30] ინდივიდის მიერ გაუთვალისწინებელი ეფექტები და მომეტებული სოციალური დანახარჯი საბოლოოდ ძირს უთხრის მხარეთა შორის იმპულსურ კავშირებს, შესაბამისად, საბაზრო ოპტიმალურობას; პირველ რიგში, მითითებულ პრობლემატიკას აირეკლავს ქოუზის 1960 წელს გამოქვეყნებული სტატიის სათაურიც.[31]

ქოუზის ლოგიკის ერთ-ერთი ყველაზე მწვავედ გაკრიტიკებული[32] ასპექტია თეორემის მნიშვნელოვანი ელემენტი, დელიქტური მიზეზობრიობის ახალი პარადიგმა. კერძოდ, ქოუზმა უარყო დელიქტური მიზეზობრიობის შესახებ პოპულარული „დამაბინძურებელი იხდის“ პრინციპი და სანაცვლოდ განავითარა ზიანის ორმხრივი ბუნების თეორია, ე.წ *„ტანგოს მარტო ვერ იცეკვებ“* პრინციპი. ქოუზი დააკვირდა და მიხვდა, რომ ეკონომიკური ოპტიმალურობის პერსპექტივიდან, ზიანის საფუძველი მხოლოდ A-ს მიერ ინდუსტრიის წარმოება არასდროსაა და ზიანი დგება, მათ შორის, B-ს სამეზობლოში ცხოვრების ფაქტით. შესაბამისად, ეკონომიკური პროდუქტიულობა მოითხოვს, რომ უფლებათა კონფიგურაციის განსაზღვრისას, როგორც B-ს, ისე A-ს ინტერესები იყოს გათვალისწინებული. კერძოდ, A-ს აქვს ინტერესი მოითხოვოს ინდუსტრიის ეფექტის (მაგალითად, გამონაბოლქვის) თავისუფლად გავრცელება, ხოლო მეზობელ B-ს უფლება აქვს მოითხოვოს ასე-

30 მენქიუ გ., 2008. ეკონომიკის პრინციპები, გამომცემლობა დიოგენე, გვ-გვ. 193-194.

31 Coase H. R., 1960. The Problem of Social Cost, The Journal of Law and Economics, vol. 3.

32 მტკიცება, რომ თუკი ადამიანს ცხვირში მუშტი უთავაზეს, იგი ისევეა დაკავშირებული მიზეზობრივად მიყენებულ ტკივილთან, როგორც ის, ვინც მას მუშტი მოუქნია, აბსურდულად გვეჩვენება იმდენად, რამდენადაც ჩვენ თვალთახედვას მეტ-ნაკლებად ეთიკური და ზნეობრივი კატეგორიები განსაზღვრავენ. ქოუზი კი მიუთითებდა მორალისგან დამოუკიდებელ მხოლოდ და მხოლოდ წარმოების მაქსიმიზაციის განმაპირობებელ ანალიტიკურ ინსტრუმენტზე, თუმცა ფაქტია, რომ წარმოების მაქსიმიზაცია ვერ იქნება ერთადერთი ანალიტიკური მეთოდი სამოსამართლო თუ აკადემიური ანალიზისას; ასე მიღებულმა გადაწყვეტილებამ შეიძლება შექმნას ბევრად არასასურველი გვერდითი შედეგები საზოგადოებაში, სადაც არსებობს ფასობრივი სტიმულებისგან დამოუკიდებელი ღირებულებათა სისტემა. სამართლისა და ეკონომიკის დარგი, განსხვავებით ნორმის ეკონომიკური ანალიზისგან, არ წარმოადგენს მშრალ ხარჯსარგებლიანობის კალკულაციების სისტემას, არამედ მეტად სრული ემპირიული ანალიზის მეთოდია. იხ. Drobak N. J., Coase on Property Rights, 2016. The Elgar Companion to Ronald H. Coase, Edited by Menard C., Bertrand E., Edward Elgar Publishing, p. 88. აგრეთვე იხ. Calabresi G., 2016. The Future of Law and Economics, Yale University Press, pp. 5-7.

თი ეფექტისგან თავისუფალ გარემოში ცხოვრების უფლება.[33]

A-სა და B-ს შორის არსებული ნეგატიური ეფექტების პრობლემა ერთ-ერთმა პირველმა ინგლისელმა ეკონომისტმა არტურ პიგომ განიხილა თავის წიგნში 1920 წელს და მივიდა დასკვნამდე, რომ აუცილებელი იყო შექმნილიყო ისეთი დაბეგვრის სისტემა, რომელიც მოახდენდა აღნიშნული გარეგანი ფაქტორების, როგორც „საბაზრო დეფექტების", კორექტირებას. მაგალითისთვის, თუკი A და B ცხოვრობენ D სახელმწიფოში და A შექმნის ისეთ ინდუსტრიას, რომელიც მავნე გავლენას ახდენს B-ზე მისი ნებისგან დამოუკიდებლად, პიგოს აზრით, სახელმწიფო D-ს უნდა შეექმნა ეფექტიანი კანონმდებლობა და მოეხდინა A-ს დაბეგვრა, რათა ნეგატიური გავლენა მეზობელზე განეიტრალებულიყო. უფრო ზოგადად კი, არტურ პიგოს გადაწყვეტის თანახმად, ნებისმიერ ინდუსტრიაში, რომელშიც თავისუფლად მოქმედი პირები წარმოების ნეგატიური გარეგანი ეფექტებით ახდენენ გავლენას რესურსების გადანაწილებაზე იმგვარად, რომ იზრდება საზოგადოების ხარჯი სოციუმის სარგებელთან მიმართებით, საჯარო ცენტრალიზებული ინტერვენციის prima facie გამართლება არსებობს.[34]

33 დავუშვათ, A-ს ინდუსტრია მეზობლად მყოფ B-ს აყენებს 100 ლარის ზიანს. თუკი ისინი მიმართავენ D-ს სასამართლოს, ორმხრივი დელიქტური მიზეზობრიობის თეორიის თანახმად, სასამართლომ შეიძლება დაადგინოს ორგვარი გადაწყვეტილება: 1) A-მ უნდა აანაზღაუროს მიყენებული ზიანი; დავუშვათ, ამისთვის მან უნდა დაამონტაჟოს 60 ლარიანი ტექნოლოგია ქარხანაში. 2) B-მ უნდა უზრუნველყოს ზიანის აღმოფხვრა და ამისთვის უნდა დახარჯოს 20 ლარი სახლში შესაბამისი ბადეების დასაყენებლად. მიუხედავად იმისა, თუ როგორ გადაწყვეტილებას მიიღებს სასამართლო, თუკი D სახელმწიფოში ტრანზაქციის ხარჯები მცირეა და მხარეებს შორის ინფორმაცია სრული, ქოუზის თეორემის თანახმად, A და B მხარეები მოახერხებენ კერძო შეთანხმების მიღწევას, რაც ეკონომიკურად მაქსიმალურად ოპტიმალური იქნება. თუკი სასამართლო A-ს დააკისრებს ზიანზე პასუხისმგებლობას, მეტად სავარაუდოა, რომ იგი შეუთანხმდება B-ს 20-დან 60 ლარის ფარგლებში და ქარხანაში დასაყენებელი ფილტრის ნაცვლად, გადაუხდის თანხას B-ს სახლისთვის შესაბამისი ბადეების შესაძენად, იხ. Faure G. M., Partain A. R., 2019, Environmental Law and Economics, Cambridge University Press, p. 19.

34 Pigou C. A., 1952, The Economics of Welfare, Macmillan & Co. 5th ed., p. 331.

1960 წლისთვის პიგოს დასახელებული მიდგომა ითვლებოდა ერთადერთ უნივერსალურ გადაწყვეტად, როდესაც ქოუზმა გააკრიტიკა იგი და შეარყია ე.წ მზრუნველი სახელმწიფოს იდეა, რომლის კვალდაკვალ მთავრობათა ინტერვენცია ევროპაშიც და ამერიკაშიც უფრო და უფრო იზრდებოდა. 1960 წლის სტატიაში ერთი მხრივ, ნაჩვენებია, რომ მეინსტრიმული ე.წ „დაფის ეკონომიკის" თეორიის პრეზუმფცია საბაზრო ნულოვანი ოპერაციული დანახარჯების შესახებ თავისთავად გამორიცხავდა ცენტრალური ხელისუფლების ინტერვენციის საჭიროებას, რადგან მავნე გავლენების ეფექტის გამოსწორება კერძო მოლაპარაკებების გზით ეკონომიკურად ოპტიმალური იქნებოდა; ხოლო ოპერაციული დანახარჯების არსებობის პირობებში – ანუ სამყაროში, სადაც ყველას გვიწევს ცხოვრება – ცალსახად არაგონივრული უნდა ყოფილიყო ჩარევის თუ ჩაურევლობის ადვოკატირება ემპირიული ანალიზის გარეშე.[35] გარდა ამისა, ქოუზი მიუთითებდა ერთ, თითქოს თავისთავად, ჭეშმარიტებაზე, რომელსაც ეკონომისტთა დიდი ნაწილი არ ითვალისწინებს – როგორც საბაზრო ურთიერთობებს, ისე მთავრობის საჯარო ინტერვენციასაც თავისი ხარჯები ახლავს თან, რამაც შეიძლება საერთო წარმოების გაზრდას არათუ შეუწყოს ხელი, არამედ შეუშალოს. საჯარო პოლიტიკის განმსაზღვრელი ჯგუფების ნაწილი, ყოველგვარი სერიოზული ემპირიული ანალიზის გარეშე, აზვიადებს სამთავრობო ინტერვენციის ეფექტიანობას.[36] მთავრობა წარმოდგენილია, როგორც საბაზრო სნეულებებისგან მხსნელი მესია, რომელიც გადასახადებით, სუბსიდირებითა და რეგულაციებით ახერხებს სოციალურად ოპტიმალური შედეგების გენერირებას. ქოუზის აზრით, ასეთი ჯგუფები არ ითვალისწინებენ სამთავრობო საქმიანობის ხარჯს, არასათანადოდ იკვლევენ ბაზრისა და ნორმატიული წესრიგის არქიტექტონიკას, ვერ ახორციელებენ ინსტიტუციურ კომპარატივისტიკას საბაზრო და სამთავრობო პოლიტიკას შორის.[37]

35 Coase H. R., 1993. Law and Economics at Chicago, 36 J.L. & ECON., pp. 252-253.

36 Coase H. R., 1974. Economists and Public Policy, Large Corporations in a Changing Society, New York University Press, Edited by J.E Weston, p. 183.

37 Medema G. S., 1994. Ronald H. Coase, The Macmillan

რეალურად, საჯარო ხელისუფლება არ წარმოადგენს პიგოსიანური ტრადიციის თვალით დანახულ იდეალს, არამედ ხშირად მთავრობაც შეიძლება იყოს უმეცარი და კორუმპირებული. რონალდ ქოუზი არ ექცეოდა რომელიმე იდეოლოგიის, თუნდაც ე.წ laissez-faire კაპიტალიზმის საზღვრებში, თუმცა ფართო შეხედულება მისი მეთოდის მიმართ ასეთია. ქოუზიანური ანალიზის თანახმად, შეიძლება ხელისუფლების ინტერვენცია ზოგჯერ გამართლებულიც იყოს, არასწორი იქნება იმის მტკიცება, რომ ეკონომიკური თეორია ადგენს ერთგვარ პრეზუმირებულ ფორმულას ჩარევის ან ჩაურევლობის შესახებ. ყოველი შემთხვევა უნდა იყოს განსაზღვრული ემპირიული გარემოებების მოკვლევის შედეგად.[38] მეტიც, მხოლოდ იმის ჩვენება, რომ ცალკეული რეგულაცია ნაკლოვანია, არ გულისხმობს a priori იმას, რომ ეკონომიკური აქტივობის ცენტრალიზებული რეგულირება კონკრეტულ და მით უფრო, ყოველ მომდევნო შემთხვევაში ამავდროულად არაოპტიმალურია, ასეთი მიდგომა ილუზიურია მანამ, სანამ შედარებითი ანალიზი კონკრეტულად არ დაადგენს რეგულირებასთან მიმართებით შემოთავაზებული ალტერნატივის უპირატესობას.[39] მეტიც, ქოუზის აზრით, არ არსებობდა ოპტიმალური ეკონომიკური სისტემის ერთადერთი საუკეთესო და უალტერნატივო მოდელი, რადგან სისტემის პრაქტიკულ ეფექტიანობას განსაზღვრავს საზოგადოება და ნორმატიული სისტემა. შესაბამისად, მისთვის უინტერესო იყო იდეალურ აბსტრაქტულ საბაზრო ეკონომიკაზე ორიენტირება, როდესაც რეალურად მოქმედი, თუმცა არაუტოპიური ეკონომიკა შეფასების გარეშე რჩება.[40] დღეს ქართული ლიბერტარიანიზმის მთავარ პრობლემაც ასეთი „ან ყველაფერი, ან არაფერი" მიდგომაა, როდესაც თავისუფალი ბაზრის მანტრა ადგილს არ ტოვებს ემპირიული ანალიზისთვის.

ქოუზის თეორემის თანახმად, ნეგატიური გარეგანი ეფექტების პრობლემა მოგვარებადია, თუკი ტრანზაქციის დანახარჯები ბაზარზე ზედმეტად მაღალი არ არის. თუმცა, როდესაც მხარეებს შორის მოლაპარაკება ტრანზაქციის დანახარჯების ან/და ინფორმაციის არასრულყოფილების გამო შეუძლებელია, კანონმდებლობის როლი ეკონომიკური პროდუქტიულობისთვის არსებითი ხდება.[41] იდეალურ სამყაროში სამთავრობო ფუნქცია მხოლოდ და მხოლოდ უფლებათა სისტემის შექმნა და უზრუნველყოფაა იმის, რომ კერძო მხარეებს შორის შეთანხმების ოპერაციული დანახარჯები არ გაიზარდოს,[42] თუმცა უტოპიის მიღმა დამოუკიდებელი სასამართლოსა და კანონმდებლის როლიც უმნიშვნელოვანესია, რადგან ისინი ვალდებულნი არიან იპოვონ ე.წ. Punctum Archimedis, გამოიყენონ სწორედ სამართლისა და ეკონომიკისთვის დამახასიათებელი მეცნიერული მეთოდი და ინტერესების დაბალანსებით მიიღონ ისეთი გადაწყვეტილება თუ განსაზღვრონ პოლიტიკა, რომელიც ეკონომიკურად ოპტიმალური იქნება.

ქოუზის თეორემის ყველაზე პრაქტიკული რეკომენდაციაა, რომ კანონმდებლობა იყოს განსაზღვრული და ალტერნატიულ პოლიტიკურ გადაწყვეტებს შორის შეირჩეს ისეთი, რომლის მიზანს წარმოადგენდეს ეკონომიკური პროდუქტიულობის მაქსიმიზაცია და ტრანზაქციის ხარჯების მინიმუმამდე დაყვანა.[43] ქოუზმა თავის ნობელის პრემიის ლექციაში განმარტა, რომ ოპერაციული დანახარჯების უგულებელყოფა მიუღებელია და შესაბამისად, მისი თეორემაც აზრის ექსპერიმენტია,

Press LTD, Edited by Pheby J., etc, p. 132.

38 თუმცა ქოუზი იმასაც აღნიშნავდა, რომ იმ პერიოდში შეერთებულ შტატებში ჩატარებული მისთვის ცნობილი კვლევები ქმნიდა prima facie ვარაუდს ინტერვენციის წინააღმდეგ, რადგან სხვადასხვა ინდუსტრიაში სახელმწიფო ინტერვენციამ ძირითადად გააუარესა საერთო წარმოების მაჩვენებელი იხ. Coase, H. R., 1988. The Firm, the Market and the Law, University of Chicago Press, p. 26.

39 illiamson E. O., 1976. Franchise bidding for natural monopolies in general and with respect to CATV, Bell Journal of Economics, 7(1), p. 76.

40 Coase H. R., 1997. Interview at International Society for New Institutional Economics, იხ. Ronald Coase: Interview about New Institutional Economics [ბოლო წვდომა 05/03/2021]

41 კალაბრეზიმ ქოუზის თეორემას „ტავტოლოგიური მსჯელობა" უწოდა, თუმცა, აღიარა თანამედროვე იურიდულ აზროვნებაში ამ აზრის ექსპერიმენტის, როგორც „საბაზრო მიბაძვის კრიტერიუმის" (ინგ. Mimic the market criterion), უდიდესი მნიშვნელობა, იხ. Calabresi, G., 1965. Transaction Costs, Resource Allocation and Liability Rules – A Comment, 11 J.L. & Econ. 67, p. 68.

42 Weimann J., 2006. Wirtschaftspolitik: Allokation und kollektive Entscheidung, Springer-Verlag, S. 382.

43 Miceli J. T., 2017. The Oxford Handbook of Law and Economics: Volume 1: Methodology and Concepts, Edited by Parisi F., pp. 10-11.

რომლის პრაქტიკული ანალიზიდანაც ორი ნორმატიული დასკვნის გაკეთება შეიძლება. პირველი, კანონმდებელი თუ კანონშემფარდებელი ზიანის ეფექტის აღმოფხვრის ვალდებულებას უნდა განუსაზღვრავდეს იმ პირს, რომლისთვისაც აღნიშნული ზიანის ეფექტის აცილება ნაკლებად ხარჯიანია და მეორე, სახელმწიფოში ex ante უნდა არსებობდეს ისეთი ინსტიტუტები, რომელთა საშუალებითაც კერძო მხარეებს ექნებათ საშუალება უფლებათა არაოპტიმალური გადანაწილება შეასწორონ მცირე ოპერაციული დანახარჯების პირობებში.[44] აღნიშნული რეკომენდაციების გონივრულობა პრაქტიკული მაგალითით რომ გახდეს ნათელი, განვიხილოთ, რადიკალურად მაღალი ოპერაციული დანახარჯების პირობებში, გარემოს დაცვის სამართალში ქოუზის თეორემის გამოყენება.

გარემოს დაცვის სამართალი

თანამედროვე სახელმწიფოს ეგზისტენციალური ფუნქციები გაფართოვდა. კლასიკური „სოციალური ხელშეკრულების თეორიის" თანახმად, ინდივიდები სახელმწიფოს ქმნიან თავდაცვის მიზნით,[45] გადასცემენ რა შეზღუდულ ლეგიტიმაციას, რომელიც ვრცელდება ინდივიდთა საკუთრების, სიცოცხლისა და თავისუფლების უსაფრთხოების უზრუნველყოფაზე. თუმცა მე-20 საუკუნემ თვალსაჩინო გახადა, რომ სახელმწიფოს კიდევ ერთი საჯარო მმართველობითი ფუნქცია გააჩნია,[46] რომელიც თავის მხრივ, გამომდინარეობს უსაფრთხოების ფართო გაგებისგან – გარემოს დაცვა.[47] ზუსტი მეცნიერების დარგები ზოგიერთ ეგზისტენციალურ გამოწვევას გარკვეული დროის შემდეგ პასუხს გასცემენ, მაგალითად, როგორ ვუმკურნალოთ ახალი კორონავირუსით (SARS-COV-2) გამოწვეულ ინფექციას, თუმცა მნიშვნელოვანი უთანხმოებები არსებობს პოლიტიკის საკითხებზე, მართალია, თითქმის ყველა მეცნიერი თანხმდება, რომ გლობალური დათბობა ფაქტია, მაგრამ ამ საფრთხეზე ადეკვატური ეკონომიკური რეაქციის შესახებ არ არსებობს კონსენსუსი.[48]

გარემოს დაცვა ქართულ კანონმდებლობას უყურადღებოდ არასდროს დაუტოვებია, ჯერ კიდევ 1996 წელს მიღებულია „გარემოს დაცვის შესახებ" საქართველოს კანონი.[49] თუმცა, რა თქმა უნდა, კანონი მაკულატურასთან იგივდება, თუკი არ ხორციელდება მისი აღსრულება, ან კიდევ უფრო ცუდი, ხორციელდება არაეფექტიანად. საქართველოში გარემოს დაცვის პარადიგმის ცვლილება დაკავშირებულია უახლოეს წარსულში ევროპასთან ასოცირების ხელშეკრულებაზე ხელმოწერასთან.[50] ევროკავშირთან ინტე-

44 Moszoro, W. M., Spiller, T. P., 2016. Coase and the transaction cost approach to regulation, The Elgar Companion to Ronald H. Coase, Edited by Menard C., Bertrand E., Edward Elgar Publishing, p. 267.

45 Locke, J., 1988. Two Treatises of Government, Cambridge University Press, Edited by Laslett P., p. 357.

46 საქართველოს კონსტიტუციაში გარემოს დაცვის უფლება 29-ე მუხლში, ადამიანის ძირითადი უფლებების თავშია განმტკიცებული. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს უშუალოდ ამ უფლებით დაცულ სფეროში ნაგულისხმევ სახელმწიფოს ვალდებულებაზე, ჯერჯერობით, არსებითად არ უმსჯელია; საერთაშორისო პრაქტიკის თანახმად, მაგალითად, გერმანიის კონსტიტუციაში 1994 წლიდან აგრეთვე შეხვდებით გარემოს დაცვის შესახებ დათქმას, რომ ხელისუფლების სამივე შტო იზღუდება მომავალი თაობებისთვის გარემოს შენარჩუნების პასუხისმგებლობით, მაგრამ მიჩნეულია, რომ ინდივიდები აღნიშნული კონსტიტუციური დებულების დარღვევისთვის სასამართლოს ვერ მიმართავენ, შესაბამისად, ასეთი დათქმა სახელმწიფოსთვის განსაზღვრული უზოგადესი პრინციპია, იხ. Die Verfassung für die Bundesrepublik Deutschkland, Artikel 20a; ასევე იხ. Faure, G. M., Partain, A. R., 2019. Environmental Law and Economics, Cambridge University Press, p. 97.

47 იზორია, ლ., 2009. თანამედროვე სახელმწიფო და თანამედროვე ადმინისტრაცია, სიესტა, გვ. 60.

48 Harari, Y. N., 2018. 21 lessons for the 21st Century, NY, Spiegel & Grau, p. 120. მიუხედავად იმისა, რომ ობიექტური სამეცნიერო კვლევა ღირებულებათა სისტემისგან ნეიტრალურია, იგივე არ შეიძლება დარწმუნებით ითქვას ასეთი კვლევების შედეგად მიღებული ინფორმაციის გამოყენებაზე, შეად. Ashford A. N. 1988. Science and Values in the Regulatory Process, Statist. Sci. 3 (3), p. 377.

49 საქართველოს კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ", იხ. <http://matsne.gov.ge/ka/document/view/2496959> [ბოლო წვდომა 05/03/2021]

50 საქართველომ აიღო განსაზღვრული ვალდებულებები, მათ შორის, გარემოს დაცვასთან დაკავშირებით, მასში ნათქვამია, რომ „მხარეები განავითარებენ და განამტკიცებენ თანამშრომლობას გარემოს დაცვის საკითხებზე, რითაც წვლილს შეიტანენ მდგრადი განვითარებისა და მწვანე ეკონომიკის გრძელვადიანი მიზნების განხორციელებაში." საქართველოსა და ევროკავშირს შორის

გრაცია საქართველოს კონსტიტუციის გარდამავალ დებულებებში, კერძოდ, 78-ე მუხლში განმტკიცებულია როგორც კონსტიტუციური ნორმა-პრინციპი.[51] ხოლო „ევროკავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულების“[52] 11-ე მუხლში ვკითხულობთ, რომ გარემოს დაცვა და მდგრადი განვითარების ხელშეწყობა ევროპის კავშირში ინტეგრაციისთვის ფუნდამენტური მოთხოვნაა.

ქართულ იურიდიულ პრაქტიკასა თუ თეორიაში გარემოს დაცვის სამართლის მნიშვნელობა მზარდია, თუმცა კლასიკური იურიდიული მეთოდები ამ დარგის მწვავე პრობლემატიკას ადეკვატურად ვერ უპასუხებენ, რადგან გარემოს დაცვის თანამედროვე ანთროპოგენური გამოწვევები მოითხოვს, მათ შორის, ინდუსტრიულ სექტორში ენერგიის წარმოების სრულიად ტრანსფორმაციას და შესაბამისად, სცდება მხოლოდ სამართლებრივ კატეგორიებს,[53] ამიტომაც მნიშვნელოვანია რეალობის მრავალწახნაგოვანი ანალიზი და ეფექტიანი ნორმატიული თეორიის განვითარება, სამართლისა და ეკონომიკის შესაბამისი მეთოდოლოგიის ინტეგრირება, რადგან სუფთა ჰაერის, მდინარეებისა თუ ზოგადად გარემოს ქონა თავისი არსით ეკონომიკური პრობლემაა[54] ისევე, როგორც სურსათის, განათლების თუ ჯანდაცვის მიწოდება-მოთხოვნა. შესაბამისად, საკითხი, რომელიც საფუძვლიანი ანალიზის შედეგად უნდა გადაწყდეს, სუფთა ჰაერთან მიმართებაშიც არის, რა რაოდენობით ემისიებისგან თავისუფალი ჰაერი წარმოადგენს დადგენილ სოციალურ ოპტიმუმს.[55]

უკვე აღინიშნა, რომ ქოუზის თეორემის ჩამოყალიბების ერთ-ერთი განმაპირობებელი ფაქტორი, მისი raison d'etre ნეგატიური გარეგანი ეფექტების პრობლემაა, რაც არსობრივად გარემოსა და მის დაცვაზე ზეგავლენას გულისხმობს. თუმცა გარემოს დაცვის თემატიკასთან დაკავშირებით ქოუზის თეორემის გამოყენებას ხელს უშლის რამდენიმე გარემოება. პირველი, რეალობა კარდინალურად განსხვავდება D ქვეყნის მაგალითისგან, სადაც მხოლოდ A და B ცხოვრობდნენ, გარემოზე ზემოქმედების გაუთვალისწინებელ ეფექტებს განიცდის არა ორი პირი, არამედ ათასობით. შესაბამისად, მხარეთა რაოდენობასთან ერთად იზრდება ოპერაციული დანახარჯები და კერძო მოლაპარაკებებისთვის ადგილი აღარ რჩება.[56] მეორე, ინფორმაცია მხარეებს შორის ასიმეტრიულია, რადგან არ არსებობს ობიექტური მეთოდოლოგია და ზოგჯერ ნებელობაც ზიანის, ინტერესების და დანახარჯების მასშტაბის დასადგენად. მესამე, მხარეთა შორის არსებობს სიმდიდრეთა გადანაწილების მეტად შესამჩნევი დონე, ინდუსტრიული მხარე მეტად დიდი სიმდიდრის დაგროვებას ახერხებს, ვიდრე პირები, რომლებიც არ ახორციელებენ ინდუსტრიულ საქმიანობას, შესაბამისად, მათ უპირატესი საბაზრო ძალაუფლება და გავლენები აქვთ.

იმ პერიოდში, როდესაც ქოუზის ცნობილი სტატია გამოქვეყნდა, გარემოს დაცვასთან

ასოცირების შესახებ შეთანხმება, იხ. ასოცირების შესახებ შეთანხმება ერთის მხრივ, საქართველოსა და მეორეს მხრივ, ევროკავშირს და ევროპის ატომური ენერგიის გაერთიანებას და მათ წევრ სახელმწიფოებს შორის | სსიპ „საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე“ (matsne.gov.ge) [ბოლო წვდომა 05/03/2021]

51 საქართველოს კონსტიტუცია, იხ. <http://matsne.gov.ge/ka/document/view/33340?publication=27> [ბოლო წვდომა 05/03/2021]

52 Treaty on the Functioning of the European Union, Article 11.

53 Faure G. M., Partain A. R., 2019. Environmental Law and Economics, Cambridge University Press, p. 3.

54 გარემოს დაბინძურება არახალია და თავისი არსით ეკონომიკურ პრობლემას წარმოადგენს, ნებისმიერი ალტერნატიული თვალთახედვა, რომელიც ამ თავდაპირველ პრეზუმფციას უარყოფს, განწირულია არაეფექტიანობისთვის, იხ. Ruff L., 1972. The Economic Common Sense of Pollution, In: Robert Dorfman and Nancy S. Dorfman, Economics of the Environment, V. W. Norton, pp. 3-4.

55 Pratten S., 2016. Coase on the nature and assessment of social institutions, The Elgar Companion to Ronald H. Coase, Edited by Claude Menard & Elodie Bertrand, Edward Elgar Publishing, p. 115, იხ. ციტირება Coase H. R., 1972. Comment on "The Muted Voice of the Consumer in Regulatory Agencies"', In Samuels J. W., Trebing M. H. (eds), A Critique of Administrative Regulation of Public Utilities, East Lansing, MI: Institute of Public Utilities, Michigan State University, p. 313.

56 ქოუზის თეორემის გამოყენებას კიდევ უფრო შეუძლებელს ხდის ის ფაქტი, რომ ევროპული სასამართლოები ავითარებენ ე.წ „საერთო ინტერესების” თეორიას, რომელიც სასარჩელო უფლებამოსილებას აძლევს ნებისმიერ პირს; საჭირო არ არის პირმა მიუთითოს უშუალო და პირდაპირ მიყენებულ ზიანზე. იხ. ყალიჩავა კ., 2016. საჯარო მმართველობის სამართლებრივი საფუძვლები, რედ. გიორგი ხუბუა, კარლ-პეტერ ზომერმანი, თბილისი, გვ. 335.

დაკავშირებული პრობლემატიკა ჯერ კიდევ რეგიონალური მასშტაბების იყო.[57] დღეს მსოფლხედვა სრულიად შეიცვალა და გლობალური მასშტაბის გახდა (სათბური გაზების ემისია, გლობალური დათბობა, ოკეანის წყლების დაბინძურება, ოზონის შრის შემცირება და ა.შ).[58] გლობალური პრობლემების გადაწყვეტის შესახებ კერძო ინიციატივების ეფექტიანობა სათუოა, ხოლო საერთაშორისო სუბიექტების, სახელმწიფოების ქცევას მოკლევადიანი პოლიტიკური (ხშირად არაპროგნოზირებადი) იმპულსები განაპირობებს. ამ ფონზე საერთაშორისო გარემოს დაცვის სამართალი ბუნდოვანი და არასავალდებულოა, არ არსებობს რეალური აღსრულების მექანიზმი.[59] მსოფლიო გამოწვევებზე ქოუზის თეორემის მორგება შეუსრულებელი მისია ხდება, თუმცა არა ქოუზიანური ლოგიკის, რომლის იმპლემენტაცია გარემოს დაცვის სამართალში შეიძლება ერთ დროს ერეტიკულ მჩხიბავობად ითვლებოდა, თუმცა დღეს ტენდენცია იცვლება.

გარეგანი ეფექტების პრობლემა, როგორც ეკონომიკის თეორიაში,[60] ისე ცალკე გარემოს დაცვის სამართალში რჩება ყველაზე აქტუალური კვლევის საგნად, რომლის ცენტრალიზებული სანებართვო-საკონტროლო და დეცენტრალიზებული საბაზრო მოგვარების ალტერნატივები არსებობს. სანებართვო-საკონტროლო მექანიზმები, მაგალითად, პროდუქტის უშუალო აკრძალვა და გადასახადის დაწესება, ეკონომიკურად ხშირად კონტრპროდუქტიულია, რადგან საბაზრო ურთიერთობებისთვის ზედმეტად მოუქნელი და არადინამიურია, თუმცა შეიძლება ცალკეულ სექტორებში, ოპერაციული დანახარჯებისა და ხარჯეფექტიანობის ანალიზმა[61] აჩვენოს ცენტრალიზებული რეგულაციების სარგებლიანობაც. საბაზრო გადაწყვეტა კი გულისხმობს პირთა ცვალებადი სტიმულების მიხედვით ურთიერთობათა პროდუქტიულობის ოპტიმალიზაციას. თუკი ცალკეულ სახელმწიფოში თუ ეკონომიკურ კავშირში გადაწყვეტენ რაღაც დროის მონაკვეთში ემისიების საერთო ოდენობის შეზღუდვას, სოციალურად ოპტიმალური დონის[62] მისაღწევად შეიძლება გა-

57 უნდა გავითვალისწინოთ ადგილიც, სადაც ქოუზის აზროვნება ყალიბდებოდა, კერძოდ, ანგლო--ამერიკულ სამყაროში გარდა ამისა, რომ პრეცედენტული სამართლის სისტემა მეტად მოქნილად ახერხებს ეკონომიკური დინამიური ურთიერთობების არეკვლას, აგრეთვე პოლიტიკური სისტემა გაჟღენთილია შეკავება-გაწონასწორების პრინციპითა და ძლიერი ინსტიტუციონალიზმის პრაქტიკული გამოცდილებით. მაგალითად, ქოუზი პოსტ-კომუნისტურ სახელმწიფოებში საბაზრო ეკონომიკის წარმატებას შეურყეველი ოპტიმიზმით არ უყურებდა, კერძოდ, იგი მიუთითებდა, რომ სტაბილური ინსტიტუტების გარეშე შეუძლებელი იქნებოდა ოპტიმალური საბაზრო სისტემის შენარჩუნება, იხ. Coase H. R., 1991. The Institutional Structure of Production, Lecture to the memory of Alfred Nobel, [Ronald H. Coase – Prize Lecture: The Institutional Structure of Production – NobelPrize.org] [ბოლო წვდომა 05/03/2021]

58 Environmental Law and Economics, Edited by Klaus Mathis and Bruce R. Huber, Springer International Publishing, 2017, xiii.

59 Miller C. D., 1995. Applying the Coase Theorem to International Environmental Law or Bright Lines and the Compensated Tax, 7 Int'l Legal Persp., pp. 155- 156.

60 გარემოს დაცვის პრობლემატიკაზე ორი რადიკალურად განსხვავებული დისკურსი ჩამოყალიბდა, გარემოს დაცვის (ინგ. Environmental Economics) და ეკოლოგიური ეკონომიკის (ინგ. Ecological Economics) სკოლები, პირველი იზიარებს ნეო-კლასიკური მაკროეკონომიკის პრეზუმფციებს და მისი დაკვირვების ობიექტია ადამიანებს შორის ურთიერთობები დეფიციტურ რესურსებზე, მათ შორის გარემოს დაბინძურების სოციუმისთვის ოპტიმალური დონე, ხოლო ეკოლოგიური ეკონომიკის სკოლა აკვირდება ადამიანებისა და ეკოსისტემის კავშირს, მიზნად ისახავს მდგრად განვითარებას, ამკვიდრებს „სიფრთხილის პრინციპს" (ინგ. Precautionary Principle), როგორც პრევენციის მექანიზმს, იხ. Van den Bergh, J., 2001. Ecological Economics: Themes, Approaches, and Differences with Environmental Economics, Regional Environmental Change 2(1), pp. 15-17.

61 ინგ. Cost-Benefit Analysis – ალტერნატიულ პოლიტიკურ იდეებსა და ვექტორებს შორის ყველაზე სასურველის შერჩევის მეთოდი, რომელიც მათ შორის, სამართლისა და ეკონომიკის დარგის განუყოფელი ინსტრუმენტია და გულისხმობს განსახილველი რეგულაციის თუ პოლიტიკური გადაწყვეტილების შესაძლო პოზიტიური და ნეგატიური შედეგების შეპირისპირებას. ანალიზში გათვალისწინებულია შედეგების რეალურად დადგომის ალბათობა, შესაძლო ხარჯი და სარგებელი გამოხატულია მონეტარულ სიდიდეებში, ხოლო ცალკეული გადაწყვეტილების მოსალოდნელი მთლიანი სოციალური სარგებლიანობა/ზიანი გამოითვლება სარგებლისა თუ ხარჯის გამრავლებით მათი განხორციელებადობის ალბათობაზე, იხ. Adler D. M., Posner A. R., 1999. Rethinking Cost-Benefit Analysis, Yale Law Journal 109, no. 2, pp. 177-181.

62 სოციალურად ოპტიმალური დონე ეკონომიკაში გულისხმობს ემისიების შემცირების სტიმულის არსებობას მანამ, სანამ შემცირების ზღვრული

მოყენებული იყოს სწორედ სანებართვო-საკონტროლო ან/და საბაზრო მექანიზმები.

უფრო კონკრეტულად, განვიხილოთ ერთ-ერთი საბაზრო მექანიზმი ემისიების სერტიფიკატით ვაჭრობა, რომელიც თავისი არსით ქოუზიანური ლოგიკის გაგრძელება[63] და სამართლისა და ეკონომიკის დარგობრივი პროდუქტია;[64] ემისიების სანებართვო სერტიფიკატებით ვაჭრობა გულისხმობს სისტემას, სადაც განსაზღვრულ ტერიტორიაზე დაწესებულია ემისიის ზედა ზღვარი, რომლის ფარგლებშიც ემისიაზე უფლებები ნაწილდება ცალკეულ სუბიექტებზე სერტიფიკატების სახით, რომელთაც, თავის მხრივ, შეუძლიათ სერტიფიკატი აქციონ ვაჭრობის საგნად (ინგ. Cape and Trade), ფასი განისაზღვრება საბაზრო მოთხოვნითა და მიწოდებით, რომელიც წარმოადგენს დინამიური საბაზრო სტიმულების ერთგვარ სოციალურ კომპრომისს, აგრეთვე ურთიერთკავშირის მექანიზმს მწარმოებელთა და მომხმარებელთა შორის და ინფორმაციის გენერირების ოპტიმალური საშუალებას.[65] ასეთ სისტემაში, იმის ნაცვლად, რომ შეიზღუდოს კომპანიების ეკონომიკური უფლებები მოუქნელი ცენტრალიზებული ინტერვენციით, მოთხოვნა-მიწოდების საბაზრო იმპულსები მავნე გარეგანი ეფექტების ოპტიმალიზაციას ახდენენ, ხოლო სერტიფიკატების აუქციონზე გასხვისებიდან შემოსული თანხები ხშირად კოლოსალურია.

ემისიების სერტიფიკატებით ვაჭრობის ინიცირების საწყის ეტაპზე განისაზღვრება სერტიფიკატების გარკვეული რაოდენობა, ზედა ზღვარი თანდათანობით მკაცრდება, რათა მიღწეული იყოს ემისიების შემცირების მომავალში განსაზღვრული კონკრეტული დონე. აუცილებელია, რომ უფლებათა განაწილებისა და ზედა ზღვრის დაწესების დროს გათვალისწინებული იყოს მხარეთა ინტერესები; არსებობს რისკი, რომ სერტიფიკატების გამოცემა შეიძლება გახდეს პოლიტიკური არასტაბილურობისა და დიდი ინტერესის ჯგუფების ხელში კორუფციული საქმიანობის წყარო. რაც ერთი მხრივ, ხელს შეუშლის გარეგანი ეფექტების სტაბილურ რედუქციას, მეორე მხრივ კი მოთხოვნა-მიწოდების არასტაბილურობა საბაზრო ურთიერთობებში ნეგატიურ გავლენას მოახდენს ოპტიმალურ ეკონომიკურ პროდუქტიულობაზე. ამ რისკის დაზღვევა სერტიფიკატების საერთო აუქციონზე გასხვისება[66] შეიძლება იყოს, მანამდე უფლება უნდა განისაზღვროს ექსკლუზიურად და მესაკუთრეებს შეეძლოთ უფლებათა გასხვისება, რათა შეძლონ ბაზარზე სერტიფიკატებით ვაჭრობა. თუკი მხარეებს შორის კონკურენცია არ იქნება შეზღუდული მაღალი ოპერაციული დანახარჯებით, ემისიებით ვაჭრობის მექანიზმის გამოყენებით უფლება აღმოჩნდება იმ სუბიექტის ხელში, რომელიც მაქსიმალურად აფასებს ამ უკანასკნელს.[67]

ღირებულება არ გაუტოლდება ზღვრულ სარგებელს, ანუ თუკი ემისიის ცალკეული რაოდენობის შემცირებით საზოგადოებას ადგება უფრო მეტი ზიანი, ვიდრე სარგებელი, რეგულაცია სოციალურად არაოპტიმალური ყოფილა, იხ. Faure, G. M., Partain, A. R., 2019. Environmental Law and Economics, Cambridge University Press, p. 109.

63 მექანიზმი ყველაზე ხარჯეფექტიანია, ხოლო უფლებების თავდაპირველი ფიქსაცია ვერ განსაზღვრავს მათ საბოლოო მდებარეობას, თუკი ოპერაციული ხარჯები ზედმეტად მაღალი არ არის, იხ. Hahn W. R., Stavins N. R., 2011. The Effect of Allowance Allocations on Cap-and-Trade System Performance, Journal of Law and Economics, Vol. 54, No. 4, Markets, Firms, and Property Rights: A Celebration of the Research of Ronald Coase, p. 268.

64 ლიტერატურაში პირველად ფიქსირდება 1968 წელს, იხ. Dales H. J., 1968. Land, Water and Ownership, The Canadian Journal of Economics, 1(4), pp. 791-804.

65 Pratten, S., 2016. Coase on the nature and assessment of social institutions, The Elgar Companion to Ronald H. Coase, Edited by Menard C., Bertrand E., Edward Elgar Publishing, pp. 115-116.

66 ნებართვის სერტიფიკატების გაცემის ორგვარი წესი არსებობს, კვოტების მიხედვით უფასოდ, რაც განისაზღვრება კონკრეტულ ტერიტორიასა და სექტორში ისტორიული გამოცდილებით (ინგ. Grandfathering) და აუქციონის წესით; რა თქმა უნდა, ინდუსტრიული სექტორისთვის მეტად ხელსაყრელი და ქოუზის თეორემასთან ახლობელია უფასო კვოტების სისტემა, თუმცა საბაზრო გამოცდილებამ, მათ შორის, 2008 წლის კრიზისა და არაოპტიმალური ადმინისტრირების პირობებში, აჩვენა, რომ ბაზარზე სერტიფიკატების სიჭარბეს (არადეფიციტურობას) ფასწარმოებაზე არაჯანსაღი გავლენა აქვს. 2009 წელს შეიცვალა უფასო კვოტების სისტემა, როგორც ზოგადი წესი, აუქციონით, რომელსაც უფრო დინამიური უნდა გაეხადა ბაზარი, შეექმნა სტიმულები ეკო-ინოვაციებისთვის, ყოფილიყო გამჭირვალე, არადისკრიმინაციული მეთოდი და, რაც მთავარია, შესაბამისი ყოფილიყო „დამაბინძურებელი იხდის" პრინციპთან, რომელიც ევროკავშირში ერთგვარი მორალური პანაცეაა. იხ. Borghesi, S., Montini M., Barreca, A., 2016. The European Emission Trading System and its Followers Comparative Analysis and Linking Perspectives, Springer, pp. 6-7.

67 Saraiva, R., 2017. Behavioural and Evolutionary Approach

ხოლო აუქციონებიდან შემოსული საერთო თანხა შეიძლება გამოყენებული იყოს დეფიციტური ბიუჯეტის შესავსებად, საგარეო თუ საშინაო ვალების გასასტუმრებლად, აგრეთვე ინოვაციური ეკოტექნოლოგიების მხარდასაჭერად.

საბაზრო ინსტრუმენტებზე საუბრისას, შეგვიძლია გამოვყოთ მათი უპირატესობები სანებართვო-საკონტროლო სისტემასთან მიმართებით, კერძოდ, საბაზრო გადაწყვეტა მეტად ხარჯეფექტიანია, ერთი მხრივ, მეტად მოქნილია, რადგან კომპანიები სტრუქტურის, წარმოების ფორმისა და აქტივების შესაბამისად დამოუკიდებლად განსაზღვრავენ ემისიის ზომასა და არჩევენ ემისიების შემცირების მათთვის ეკონომიკურად ყველაზე ოპტიმალურ მეთოდს.[68] მეორე მხრივ, სერტიფიკატების აუქციონის წესით გაყიდვიდან შემოსული თანხებით ნარჩუნდება და შეიძლება გაიზარდოს კიდეც შემოსავლები სახელმწიფოს ბიუჯეტში. პარალელურად კი მცირდება ადმინისტრაციული ტვირთი; სისტემაში შენარჩუნებულია ნებაყოფლობითი ელემენტი და ამის გათვალისწინებით, მექანიზმი პოლიტიკურადაც ბევრად ნაკლებ წინაღობას აწყდება, ვიდრე, მაგალითად, ბლანკეტური გადასახადების ან სუბსიდირების სისტემა. კერძო სექტორს ეძლევა შესაძლებლობა, ალტერნატივათა გათვალისწინებით, დამოუკიდებლად განსაზღვროს ემისიათა რაოდენობა, რაც ქმნის მეტი თავისუფლების განცდას, შესაბამისად, ნაკლებ პოლიტიკურ წინაღობას; საბაზრო გადაწყვეტის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი უპირატესობაა ის, რომ იგი ქმნის ეკოტექნოლოგიური ინოვაციებისთვის მნიშვნელოვან სტიმულს. კომპანიები ცდილობენ, რომ მიაგნონ ახალ გზებს, რითაც შემცირდება ემისია და შესაბამისად, გაიზრდება ეკონომიკური პროდუქტიულობა.[69] სანებართვო-საკონტროლო სისტემისგან განსხვავებით, საბაზრო მექანიზმები მეტად ადაპტირებადია ინფლაციასთან.[70]

ამა თუ იმ რესურსზე მოთხოვნისა და ოპტიმალური ღირებულების შესახებ ინფორმაციის მოწოდებისთვის თავისუფალი საბაზრო ურთიერთობები წარმოადგენს უალტერნატივო მექანიზმს. ბიუროკრატები ასეთი ტიპის ინფორმაციას ვერ ფლობენ, რათა დაადგინონ გადასახადების ოპტიმალური განაკვეთი ან ეფექტიანი რეგულაციები, ამიტომაც ხშირად დადგენილი გადასახადები არაოპტიმალურად მაღალი ან დაბალია, ხოლო რეგულაციები ძალიან მკაცრი ან მსუბუქი. პოლიტიკოსები ყოველთვის ეყრდნობიან ინტერესთა ჯგუფების (არ აქვს მნიშვნელობა, მწვანეები იქნებიან თუ ინდუსტრიალისტები) მიერ მოწოდებულ ინფორმაციას, რომლის ხარისხი დამოკიდებულია თავად ჯგუფებს შორის კონკურენციასა და იმ გარემოებაზე, რამდენად ამოძრავებთ მათ საზოგადოებრივი ინტერესები. ამ ფონზე გარეგანი ეფექტების ნეგატიური გავლენა სოციალურ ინტერესებზე არ ქრება. გარდა ინფორმაციის არასრულყოფილებისა, სიტუაციას აუარესებს ისიც, რომ ბიუროკრატები არასდროს არიან პასუხისმგებელი პირები თავიანთ ქმედებებზე, როგორც და რა ხარისხითაც საბაზრო სუბიექტები.[71]

ემისიების სერტიფიკატებით ვაჭრობის ერთ-ერთი პირველი და საქართველოსთვის საინტერესო წარმატებული გამოცდილებაა სუპრანაციონალური ევროკავშირი, სადაც წარსულში სათბურ აირებზე საგადასახადო სისტემის კრახმა[72] აჩვენა, რომ აუცილებელი იყო მეტად ეფექტიანი ალტერნატივის მოფიქრება, რომელიც ნაკლებად შეზღუდავდა ეკონომიკას და თან ადეკვატურად უპასუხებდა გარემოს დაცვის რეგიონალურ გამოწვევებს. 1997 წელს საფუძველი ჩაეყარა ევროკავშირის ემისიათა სავაჭრო ინიციატივას,

to the Law and Economics of Cap-and-Trade, Economic Analysis of Law in European Legal Scholarship, Volume 4, Edited by Mathi, K., Huber, R. B., p. 411.

68 EU ETS Handbook, p. 5, იხ. ets_handbook_en.pdf (europa.eu) [ბოლო წვდომა 05/03/2021]

69 Weber, H. R., 2017. Emission Trading Schemes: A Coasean Answer to Climate Change? Economic Analysis of Law in European Legal Scholarship, Volume 4, Edited by Mathi, K., Huber, R. B., pp. 361-362.

70 Faure, G. M., Partain, A. R., 2019. Environmental Law and Economics, Cambridge University Press, p. 125.

71 Libecap, D. G., 2016. Coasean bargaining to address environmental externalities, The Elgar Companion to Ronald H. Coase, Edited by Menard, C., Bertrand, E., Edward Elgar Publishing, p. 100.

72 საწყის ეტაპზე, 1990-იანი წლებიდან ევროკავშირი ორიენტირებული იყო ცენტრალიზებულ სანებართვო-საკონტროლო სისტემაზე, რომელსაც ფართო პოლიტიკური წინააღმდეგობა შეხვდა და არაეფექტიანი აღმოჩნდა, იხ. Saraiva R., 2017. Behavioural and Evolutionary Approach to the Law and Economics of Cap-and-Trade, Economic Analysis of Law in European Legal Scholarship, Volume 4, Edited by Mathi, K., Huber, R. B., p. 422.

რომელმაც მოქმედება 2005 წლიდან დაიწყო ევროკავშირის საბჭოს 2003 წლის დირექტივით.[73] საბაზრო მექანიზმი გათვალისწინებული იყო 1997 წლის კიოტოს პროტოკოლით, სადაც ხელმომწერმა მხარეებმა ემისიათა შემცირების ამბიციური მიზნით გამოწვეული ეკონომიკური ზეწოლა ენერგიის სექტორზე დააბალანსეს და პროტოკოლში გაითვალისწინეს 3 ინოვაციური საბაზრო მექანიზმი, მათ შორის, ემისიებზე ვაჭრობა.[74] 2005 წლიდან დროთა განმავლობაში სავაჭრო ინიციატივამ მოიცვა ევროკავშირის წევრი ყველა სახელმწიფო, ამას დაემატა ისლანდია, ნორვეგია, ლიხტენშტაინი, საერთო ჯამში 12 ათასამდე მძიმე ინდუსტრიული ობიექტი, რაც გულისხმობს ინიციატივაში მონაწილე სახელმწიფოთა სათბური აირების ემისიების დაახლოებით 50%-ს.[75]

2020 წლის კვლევა აჩვენებს, რომ ევროპის კავშირში ემისიებით ვაჭრობის სისტემა ეფექტიანია და შემცირებულია ნახშირბადის დიოქსიდის გამოყოფა 4.3%-ით წინ წელთან შედარებით,[76] ხოლო 2005 წელთან მიმართებით 33%-ით.[77] თუმცა, ინიციატივის სრულყოფილად ფუნქციონირებას ხელი შეუშალა რამდენიმე გარემოებამ: ამოქმედების პერიოდი დაემთხვა 2008 წელს ევროკავშირის ისტორიაში მანამდე ყველაზე დიდ ფინანსურ კრიზისს; იმ პერიოდში პროგრამის ფარგლებში მოქმედებდა მოდელი, რომლის თანახმადაც სახელმწიფოები დამოუკიდებლად განსაზღვრავდნენ ემისიების ზედა ზღვარს, რაც სუპრანაციონალური კავშირისთვის არაეფექტიანი მეთოდი აღმოჩნდა,[78] ხოლო ევროკავშირის ცენტრალიზებული სტრუქტურა, მათ შორის, უპირველესად ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო (ECJ) მზად არ იყო თვალი ედევნებინა ახალი ინიციატივის სრულყოფილი იმპლემენტაციისთვის.[79] ამ ფონზე ემისიებზე ნებართვით ვაჭრობის სისტემის მთავარი პრობლემა დღეს არის სერტიფიკატების სიჭარბე.[80] ევროკავშირმა პროგრამის მოქმედების მესამე ფაზის (2013-2020) დროს შემოიღო ერთიანი სტანდარტი ემისიების ზედა ზღვრის შესახებ და მიმოქცევიდან ამოიღო დიდი რაოდენობით ჭარბი სერტიფიკატები ფასებზე გავლენის მოხდენის მიზნით, ნებართვების უსასყიდლოდ განაწილების წესი შეიცვალა აუქციონზე გასხვისების პრინციპით,[81] ასევე დაიწყო მსჯელობა ნებართვის სერტიფიკატებზე მინიმალური ფასის დაწესების შესახებ.[82]

73 Directive of the European Parlament and of the Council 2003/87/EC იხ. EUR-Lex – 32003L0087 – EN – EUR-Lex (europa.eu), Directive 2009/29/EC EUR-Lex – 32009L0029 – EN – EUR-Lex (europa.eu) [ბოლო წვდომა 05/03/2021]

74 Baron, R., 2001. International Emission Trading From Concept to Reality, International Energy Agency, p. 13.

75 Faure, G. M., Partain, A. R., 2019. Environmental Law and Economics, Cambridge University Press, p. 126.

76 Bayer, P., Aklin, M., 2020. The European Union Emissions Trading System reduced CO2 emissions despite low prices, Proceedings of the National Academy of Sciences. 117 (16), pp. 8804–8812; ასევე იხ. Early estimates of CO2 emissions from energy use, Eurostat, 78/2020 – 6 May 2020, e1dd6cf1-09b5-d7ee-b769-ffe63e94561e (europa.eu) [ბოლო წვდომა 05/03/2021]

77 Graichen, J., Gores, S., Schmid, C., Mandl, N., 2021. Trends and projections under the Effort Sharing Legislation, European Topic Centre on Climate change mitigation and energy, p. 5.

78 ეკონომიკის თეორიაში არსებობს ე.წ „უბილეთო მგზავრის პრობლემა“ (ინგ. Free-Rider Problem), როდესაც დიდ ჯგუფში სერვისის მომხმარებელი სარგებლობს და სანაცვლოდ, არ გაიღებს ან გაიღებს ნაკლებ ხარჯს, ვიდრე სხვები. იხ. Mankiw, G. N., 2001. Principles of Microeconomics, South-Western Cengage Learning, 6th edition, p. 220.

79 Massai, L., The Revision of the EU Emissions Trading System, European Energy Law Report 7, p. 6.

80 2008 წლის ფინანსური კრიზისი თავისი არსითა და გავლენით სერტიფიკატების სიჭარბეზე უკვე ჩამორჩება კოვიდ-19-ის რეცესიას, რომელსაც ინდუსტრიულ სფეროში შეიძლება ეკონომიკური დეპრესიაც დაერქვას, ამიტომაც პოსტ-კრიზისული ეტაპი კიდევ უფრო რთული იქნება ამ ასპექტში ემისიებით ვაჭრობის ევროპული სისტემისთვის. ეკონომიკური აქტივობის შესუსტებამ თავისთავად ემისიების რაოდენობაც შეამცირა. მოთხოვნის ამ ნეგატიურმა შოკმა კი სერტიფიკატების ფასზეც იქონია გავლენა, თუმცა ჯერ კიდევ გაურკვეველია ემისიების საბაზრო ვაჭრობის პოსტ-კრიზისული სვე-ბედი. იხ. Brunix, K., Ovaere, M., 2020. Estimating the Impact of COVID-19 on Emissions and Emission Allowance Prices Under EU ETS.

81 „ევროკავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულების“ (TFEU) 192-ე მუხლის მე-2 პუნქტში მითითებაა „დამაბინძურებელი იხდის“ პრინციპზე, რომლის პრაქტიკაში იმპელემენტაციაც თავიდანვე განისაზღვრა – ერთგვარი გარდამავალი პერიოდის გასვლის შემდეგ – 2003 წლის დირექტივაში, იხ. Commission Delegated Regulation (EU) 2019/331, Official Journal of the European Union, p. 31. ასევე იხ. The Treaty of the Functioning of the European Union, Article 192 (2), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN [ბოლო წვდომა 05/03/2021]

82 Borghesi, S., Montini, M., Barreca, A., 2016. The European Emission Trading System and its Followers Comparative

არათანმიმდევრული ინტერვენცია, თუნდაც კრიზისების დროს, სერტიფიკატების ბაზარზე ნეგატიურად იმოქმედებს; თუ საკუთრების უფლება ემისიებზე მასშტაბსა და დროში შეიზღუდება, ევროკავშირის სანებართვო სერტიფიკატების ბაზარი გაიზიარებს სხვა წარუმატებელი მცდელობების ბედს და გარეგანი მავნე ეფექტების ინტერნალიზაციის მცდელობაც კრახით დამთავრდება. ხშირი ცენტრალიზებული გავლენები ამ სისტემის თავისთავადობას საფრთხეს უქმნის, მაგალითად, ჭარბი რაოდენობით სერტიფიკატების ბაზრიდან ამოღებასთან ერთად ნებართვის სერტიფიკატებზე ზღვრული მინიმალური საბაზრო ფასის დაწესება გაუმართლებელია, რამდენადაც საბაზრო ფასწარმოების გარეშე არ არსებობს ინფორმაციის იმგვარი წყარო, რომლის გამოყენებითაც ცენტრალიზებული ხელისუფლება შეძლებდა საბაზრო მოთხოვნა-მიწოდების დინამიური მოდელის აღქმას. აგრეთვე, ისეთი ინდუსტრიულ სექტორებში, სადაც არსებობს რესურსების გადინების რისკი და კონკურენციაც მაღალია სხვა რეგიონებთან მიმართებით (სადაც ემისიებზე შეზღუდვები უფრო ლმობიერია და წარმოების ხარჯები უფრო ნაკლები) აუცილებლად უნდა იყოს შენარჩუნებული აუქციონისა და უფასოდ ნებართვების გადაცემის ინტეგრირებული მეთოდი, სხვაგვარად ევროკავშირის ეკონომიკური მომავალი იქნება ენერგოდამოკიდებული. ნებართვის ემისიებით ვაჭრობის სისტემის მაგალითზე კარგად ჩანს, რომ სამართლისა და ეკონომიკის მეთოდი შეიძლება გამოვიყენოთ არა მხოლოდ არსებული მოდელის უკეთ გასაანალიზებლად, არამედ როგორც ნორმატიული პროგრამის განსაზღვრის ინსტრუმენტი, თუმცა სამწუხაროა, რომ ნორმატიული პროგრამის განსაზღვრისას აკადემიურ წრეებში ჯერ კიდევ უგულებელყოფილია ოპერაციული დანახარჯების გავლენები საბაზრო სტრუქტურის ოპტიმალურ ფუნქციონირებაზე, ამ მხრივ აუცილებელია ემპირიული ანალიზის შემდგომი პოპულარიზება.[83]

Analysis and Linking Perspectives, Springer, p. 20.

83 Baudry, M., Faure, A., Quemin, S., 2020. Emissions trading with transaction costs, Centre for Climate Change Economics and Policy Working Paper 371/Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment Working Paper 341, London School of Economics and

დასკვნა

რონალდ ქოუზი ადამ სმიდტთან ერთად ნამდვილად იყო ერთ-ერთი ყველაზე მკაფიო ალღოს პატრონი სოციალური მეცნიერი. მისი შედარება შეიძლება კიდევ ერთ რევოლუციონერ ბრიტანელთან, ჩარლზ დარვინთან, რომლის მსგავსად ქოუზიც საგულდაგულოდ აგროვებდა ფაქტებს, მონაცემებს, მტკიცებულებებს და საკითხის სრულყოფილად მოკვლევის შემდეგ, არ ერიდებოდა ყველაზე კადნიერი,[84] თუმცა ემპირიული თეორიების დაწესებას.[85] სიცოცხლის ბოლომდე იგი არ კარგავდა ბრიტანული, ჰიუმიანური ემპირიზმის მკაფიო სტილს. რონალდ ქოუზის მიერ საფუძველჩაყრილმა ეკონომიკის დარგმა პირველად შეამჩნია საბაზრო ურთიერთობების „ბნელი მატერია",[86] რომელსაც მანვე ინტუიციურად მხარეთა შორის ურთიერთობებისა და მთლიანად საბაზრო სტრუქტურის ფორმირებაში დასდო ბრალი. ქოუზიანური მეთოდოლოგიის მთავარ ნიშად რჩება წინასწარ განსაზღვრულ, თუნდაც ძალიან დამა-

Political Science, p. 3.

84 ქოუზის აკადემიური სიჯიუტის კიდევ ერთი მაგალითია „აკვატორიის შუქურის პრობლემა" ეკონომიკის თეორიაში; დღემდე არსებობს გაბატონებული მოსაზრება შუქურის, რომ აღნიშნული ნაგებობა წარმოადგენს პროდუქტს, რომლის საზოგადოებრივი სარგებელი აღემატება კერძო სარგებელს, შესაბამისად, კერძო პირებს ასეთი ბიზნესის კეთების ინტერესი არ შეიძლება ჰქონდეთ და გამართლებულია მომსახურების ცენტრალიზებული მიწოდება. ქოუზმა 1974 წელს საფუძვლიანად მოიკვლია მე-16-მე-19 საუკუნეებში ინგლისსა და უელსში შუქურათა მშენებლობის სპეციფიკა და მივიდა დასკვნამდე, რომ გაბატონებული ეკონომიკური თეორია მცდარი წარმოდგენების პროდუქტია, რადგან ეკონომისტები არ ინტერესდებოდნენ საკითხის გამოკვლევით, არამედ დაკავებულნი იყვნენ ე.წ „დაფის ეკონომიკით". იხ. Coase, H. R., 1974. The Lighthouse in Economics, The Journal of Law and Economics, 17(2), pp. 357-376.

85 Wallen, D., Barzel, Y., 2016. Coase's Contribution to Contract Theory, The Elgar Companion to Ronald H. Coase, Edited by Menard, C., Bertrand, E., Edward Elgar Publishing, p. 77.

86 ელემენტარული ნაწილაკების ფიზიკაში წარმოდგენილი შეუმჩნეველი მატერიის ფორმა, რომელსაც ჩვენთვის ცნობილი სამყაროს დიდი ნაწილი უკავია და ნავარაუდევია, რომ განაპირობებს მთლიანი სამყაროს სტრუქტურის ფორმირებას, იხ. Dark Energy, Dark Matter | Science Mission Directorate (nasa.gov) [ბოლო წვდომა 05/03/2021]

ჯერებელ, ვარაუდებში დაეჭვება და საფუძვლიანი პრაქტიკული ანალიზი, რაც ასევე წარმოადგენს სამართლისა და ეკონომიკის ინტერდისციპლინური დარგისთვის ცენტრალურ ღირებულებას.

ასეთი სამართლისა და ეკონომიკის მეთოდოლოგიის დანერგვა და განვითარება ქართულ იურისპრუდენციაში სასიცოცხლო მნიშვნელობისაა, რათა განხორციელდეს სხვადასხვა დარგის არქიტექტურის უკეთ გადააზრება და მათი ოპტიმირება ქართულ რეალობასთან, ერთ-ერთია გარემოს დაცვის სამართალი. უსაფრთხო გარემოს უზრუნველყოფა კაცობრიობის თანამედროვე გამოწვევაა, თუმცა თავად პრობლემაზე რეაგირება არ შეიძლება იმგვარად, რომ დაზიანდეს უფრო მეტი, ვიდრე მიღებული სარგებელია. სამწუხაროდ, გარემოს დაცვის სამართალში, იმისდა მიხედვით, თუ ვინ რომელ პოლიტიკურ სპექტრს მიეკუთვნება, დღემდე არსებობს ერთი მხრივ, სახელმწიფოს ინტერვენციის აუცილებლობის და მეორე მხრივ, საბაზრო laissez faire კაპიტალიზმის, როგორც უალტერნატივო გადაწყვეტების prima facie გამართლება. მსგავსი დამოკიდებულება გაუმართლებელია. ქოუზიც ასეთი „დაფის" სქოლასტიკური ეკონომიკური თეორიებისა და მეცნიერების მიმართ მტრულად იყო განწყობილი.

ემისიების სერტიფიკატებით ვაჭრობა წარმოადგენს სწორედ ერთ-ერთ, თუმცა არა ერთადერთ, ინსტრუმენტს, რომელიც ევროკავშირთან დაახლოების პროცესში საქართველოსთვის რელევანტური ხდება. როგორც გარემოს დაცვის, ისე სამართლის სხვა დარგების ანალიზისას აუცილებელია გათვალისწინებული იყოს სამართლისა და ეკონომიკის მეთოდოლოგიის ზოგადი პრინციპი, რომლის თანახმად თავისუფალი საბაზრო გაცვლა-გამოცვლა ინფორმაციის დაგროვების – მათ შორის, სამართლიან ფასებსა და სხვადასხვა რესურსის მოთხოვნაზე – ყველაზე ზუსტი და სწრაფი საშუალებაა, ხოლო სახელმწიფო ინტერვენცია არასდროსაა „უფასო", აუცილებელია ალტერნატიული სოციალური გადაწყვეტილებების სკრუპულოზურად აწონ-დაწონვა, ფასობრივი სტიმულებისა და შედარებითი ალტერნატიული დანახარჯების გათვალისწინება, ოპერაციული დანახარჯების ემპირიული ანალიზი.[87] საბაზრო სამართლებრივ ურთიერთობებში, თუკი საკუთრების უფლება ზუსტად არ არის განსაზღვრული და უფლებაზე მოვაჭრე მხარეები იდენტიფიცირებული, გაცვლა-გამოცვლა შეუძლებელი ხდება, ეკონომიკური პროდუქტიულობა მიუღწეველი, უპატრონო ეკლესიას კი ეშმაკები შეესევიან ხოლმე.[88]

87 McCann, L., 2013. Transaction costs and environmental policy design, Ecological Economics, Elsevier, vol. 88(C), pp. 253-62; აგრეთვე იხ. Krutilla K., Krause R., 2011. Transaction Costs and Environmental Policy: An Assessment Framework and Literature Review. International Review of Environmental & Resource Economics, 4(3-4), pp. 261-354.

88 „საზიარო რესურსების ტრაგედიის" (ინგ. Tragedy of the Commons) ალუზია, როდესაც ქონებაზე საკუთრების უფლება ინდივიდუალურად არავის აქვს, თუმცა სარგებლობს შეუზღუდავად ყველა, გარკვეული დროის შემდგომ მათი კოლექტიური მოქმედებები აზიანებს და სპობს საერთო მოხმარების რესურსს, პრაქტიკული მაგალითებია ოზონის ხვრელი და სათბური აირები, იხ. Radkau J., 2002. Natur und Macht, Eine Weltgeschichte der Umwelt, C. H. Beck, S. 15; „საზიარო რესურსების ტრაგედიის" ეკონომიკურ ეფექტებს ამსუბუქებს კანონმდებლობით ცალსახად განსაზღვრული კერძო საკუთრების სისტემა, თუმცა ჰაერისა და წყლის საკუთრების უფლებაში პირდაპირ კონსტრუირება რთულად წარმოსადგენია თავისუფალი ბაზრის ყველაზე გულმხურვალე მხარდაჭერისთვისაც კი, შესაბამისად, პრობლემის არსიც მეტად სპეციფიკურია და საჭიროებს არაკლასიკური მეთოდოლოგიის ინტეგრირებას, შეად. Hardin, G., 1968. The Tragedy of the Commons, 162 Science 1243, p. 1245.